

A szocialista országok valutáris-pénzügyi kapcsolatai

A KGST-országok gazdasági-politikai hetilapjainak vezetői 1979. április 16-20. között Moszkvában találkoztak. Az Ekonomiceszkaja Gazeta szervezésében a KGST-államok vezetői előadássorozatot tartottak részükre. E cikk az egyik előadás alapján készült.

A KGST Allandó Valutáris-Pénzügyi Bizottságának 1963-ban történt megalakulása óta a kiling-elszámolás és hitnemesség a legjelentősebb valutáris-pénzügyi mechanizmus váltotta fel. Bevezették a transferábilis rubelt, valamint az e valutával kapcsolatos sokoldalú elszámolásokat és hitelrendszert. Létrejött 1964-ben a Nemzetközi Gazdasági Együttműködési Bank (NGEB) és 1971-ben a Nemzetközi Beruházási Bank (NBB).

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a bankok segítik az integrációs folyamat további gyorsítását, azoknak az intézkedéseknek a végrehajtását, amelyeket a Komplex Program előirányoz. A transferábilis rubel szerelmének növekedését mutatja, hogy ma már nemcsak az egyes országok közötti külkereskedelmi forgalomban használják, de a transferábilis rubelből speciális alapokat is létesítettek közös objektumok építésére.

Célhitelek a közös létesítményekhez

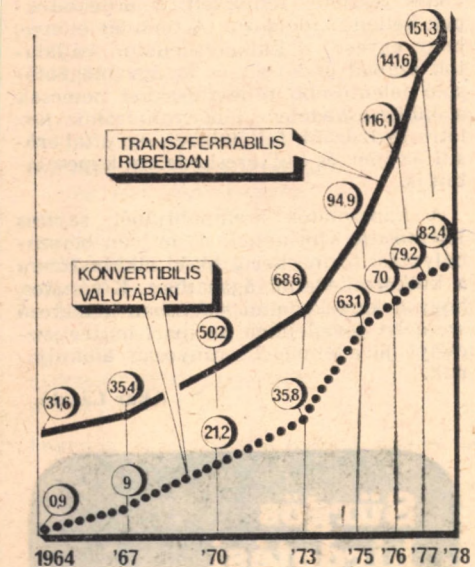
Ez idő szerint a transferábilis rubelben bonyolódik le a KGST-országok egész külkereskedelmi forgalmának körülbelül háromötöd része. A NGBE-tagországok kölcsönös fizetési forgalma az 1964-1978 években meghaladta a 727 milliárd transferábilis rubelt. Csupán 1978-ban a NGBE-tagországok közötti elszámolások összössége 106 milliárd átutaltatott rubel volt, ami 4,6-szer több, mint 1964-ben volt.

Ez alatt az idők alatt a NGBE több mint 46 milliárd, 1978-ban kb. 5,7 milliárd transferábilis rubel hitelt nyújtott, közel négyszer annyit, mint 1964-ben. Sikeresen működik a NBB is, amelynek alapitokája 70 százalékos transferábilis rubelből áll. Az 1971-1978-as években a bank 61 — összességében 8 milliárd rubel értékű — objektum létesítéséhez nyújtott több mint 3 milliárd rubel hitelt.

A bank hitellei céljellegűek és a kulcs-ágazatok fejlesztését szolgálják. 1978-ban a tüzelőanyag-energetikai ipar a hitelek 78,4 százalékát kapta, a gépgyártás az elektronikaival együtt 10,2 százalékát, a kohászat 6,2 százalékát, a többi iparág pedig 3,2 százalékát.

Az NBB jelentős mértékben járult hozzá a „Szojuz” gázvezeték építéséhez, hiszen objektum finanszírozására 2,4 milliárd értékű hitelt folyósított döntő részben transferábilis rubelben, de konvertibilis valutában is sor került pénzügyi műveletekre.

A Nemzetközi Gazdasági Együttműködési Bank üzleti forgalmának alakulása (milliárd rubel)

A Nemzetközi Beruházási Bank hitelvei folynak az olyan nagyvállalatok építésére és rekonstrukciójára, mint Csehszlovákiában a TATRA Autógyár, Magyarországon az IKARUS Autógyár és az alumíniumipar komplex fejlesztésére, az NDK-ban az UMFORTTECHNIK nehéz sajtó berendezés gyártó kombinát és a FURT-SCHRITT mezőgazdasági gépgyártó kombinát, Bulgáriában egy espadnyógyár, Mongóliában gyapjúmosógó, bányászati-kohászati üzem, Lengyelországban motor-

berendezési gyár, egyes vegyipari készü-

lékgyár, valamint az izoprenkaucsukgyár. Az NBB tevékenységének időszaka alatt 38 objektum lépett üzembe. 1978-ban például elkészült a SZOJUZ gázvezeték és megkezdte működését egy gyapjúmosógó-gyár Ulánbátorban. A Pank az objektum költségvetési értékének több mint 96 százalékát hitellel me, a gyár termelési kapacitása évente mintegy 6 ezer tonna mosott gyapjú, aminek több mint 60 százalékát a KGST-országokba exportálják.

Ezenkívül az NBB-hitelből felépült hat objektum a Román Szocialista Köztársaságban, amelyek az 1977-es földrendeskor megsemmisültek pótlását szolgálják.

Az 1972-1978 között a Bank által hitelezett eszközökből felépült létesítmények mintegy 4 milliárd rubel értékű áru szállítottak a KGST-országokba. A termékek között teherautók, autók, mezőgazdasági gépek, vasúti vonatok, sajtók és sajtóberendezések, elektrotechnikai termékek és elektronikus felendülés időszakában kezdődtek — de röviddel az első olajválság által kiváltott fordulat előtt.

A Tokió-menet elé túzótt eredeti célok lényegében a következők voltak. 1. A világgazdaság liberalizálása és növekedési ütemének fokozása. 2. Vámsökkenési tárgyalások. 3. A nem vám-és tarifarendszerű közlekedés fokozatos megszüntetése. 4. A különböző védelmi záradékok olyan megfogalmazása, hogy az minél kevésbé akadályozza a külkereskedelm liberalizálásának alapvető irányát. 5. A liberalizálás kiterjesztése az agrártermékek kereskedelmére. 6. A fejlődő országoknak nyújtott különleges kedvezmény problémáitákja és ezzel összefüggésben a trópusi termékek külkereskedelmének szabályozása.

Differenciált kamatpolitika

A KGST-országok a NGBE-től kapott hitelekért — a határidőtől függően — általában 2-5 százalékos kamatot fizetnek. A Vietnami Szocialista Köztársaság és a Mongol Népköztársaság azonban csak 0,5-1 százalékot, Kuba pedig 0,5-2 százalékot. A tőkés piacban általában hasonló futamidejű hitelek kamata 8-10 százalék között ingadozik.

Hasonló a helyzet a NBB esetében is. Itt a transferábilis rubelben nyújtott hitelekért általában a határidőtől függően 3-5 százalékos kamatot kell fizetni. A Mongol Népköztársaság és Kuba azonban 1,5, illetve 2 százalékot fizet. (A Közös Piac-i országok Beruházási Bankja 1978-ban a hitelekért 7,45-8,55 százalékos kamatot szedett.)

Az NBB egyezményt kötött Jugoszláviával az együttműködés alapelveiről, amely lehetővé teszi, hogy a transferábilis rubelben a balkáni ország hitelt kapjon. Ugyancsak egyezmény született 1977-ben a NGBE és a Jugoszláv Nemzeti Bank között a transferábilis rubelben való elszámolás rendjéről és feltételeiről. 1978-ban a NBB tanácsa elhatározta, hogy hitelt nyújt egy jugoszláv szerszámgépgyár rekonstrukciójához. A rekonstrukció alapján több mint kétszeresére növekszik a gyár termelése, ami segíti Jugoszlávia autóiparának fejlődését, a szocialista országokhoz fűződő külgazdasági kapcsolatainak bővülését.

Lépéseket tettek a transferábilis rubel alkalmazási területének a szocialista országok határain túl kiszélesítésére. A NBB-nek külön alapja van a fejlődő országoknak nyújtandó gazdasági és műszaki segítségnyújtás céljait szolgáló akciók hitelezésére.

Ez — ha részlegesen és hiányosan is — voltaképpen megtörtént. Ily módon valóban teremtetek bizonyos kompromisszumok alapot a tőkés eszményekhez gazdasági megállapodásuk számára.

A külkereskedelm szerkezete

A Genfben elért rész eredmények értékelésénél figyelembe kell venni a külkereskedelm jelenlegi alapvető arányait. A teljes világexport 1977-ben elérte a 1120 milliárd dollárt, 1978-ban pedig 1300 milliárdra emelkedett. A GATT 1977-re vonatkozó részletes adatai szerint (s az arányok 1978-ban is gyakorlatilag azonosak maradtak) a tőkés ipari országok teljes exportja 727 milliárd dollár volt. (Az olajtermelő fejlődő országoké 147 milliárd, a harmadik világ egyéb országaé 138, a KGST és más szocialista országoké 109 milliárd dollár.) Már ez a nagyságrend is jelzi, hogy a fejlett tőkés országok egymaguk a világexport körülbelül kétharmadát adják. Szerempük azonban valójában ennél is jóval nagyobb. A fejlett ipari tőkésországok teljes exportforgalmának 70 százaléka ugyanis ezen az országcsoporton belül realizálódik. Ugyanakkor az olajexportáló országok kivételével 75 az egyéb fejlődő országok exportjának pedig 67 százaléka ugyancsak a fejlett tőkés ipari országokba irányul.

Ennek az országcsoportnak a jelenlegi világkereskedelemben elfoglalt túlsúlyát

G. J.

Tokió-menet és Tokió-csúcs

A Tokióban rövidesen sorra kerülő tőkés gazdasági csúcstalálkozó gazdaságpolitikai előkészítést szolgálja az úgynevezett „Tokió-menet” legutóbbi tárgyalássorozata. A cél látnivalóan az volt, hogy gazdaságpolitikai alapot teremtsenek egy olyan kompromisszumra, amelyben a tőkés hatalmak, „nezők klubja” (az USA, Nagy-Britannia, NSZK, Franciaország, Japán és Olaszország legfelsőbb politikai vezetői) megállapodhatnak.

Előzmények 1973 ó-ra

A feladat nem volt könnyű. Közvetlenül a hatalmak között súlyos gazdasági, külkereskedelmi ellentétek vannak, amelyek különösen az amerikai külkereskedelmi mérleg deficitje, valamint a nyugadnem és méginkább a japán külkereskedelmi mérlegfelesleg következtében éleződtek ki.

Voltaképpen ez volt a magyarázata annak, hogy amikor 1973 szeptemberében a japán fővárosban tartott miniszteri értekezleten megállapodtak egy külkereskedelm-liberalizálási tárgyalássorozat megindításában — az előzetes menetrend nem tudták betartani. A „Tokió-menet” tárgyalássorozatát még egy csaknem töretlen konjunktúrális felendülés időszakában kezdődtek — de röviddel az első olajválság által kiváltott fordulat előtt.

A Tokió-menet elé túzótt eredeti célok lényegében a következők voltak. 1. A világgazdaság liberalizálása és növekedési ütemének fokozása. 2. Vámsökkenési tárgyalások. 3. A nem vám-és tarifarendszerű közlekedés fokozatos megszüntetése. 4. A különböző védelmi záradékok olyan megfogalmazása, hogy az minél kevésbé akadályozza a külkereskedelm liberalizálásának alapvető irányát. 5. A liberalizálás kiterjesztése az agrártermékek kereskedelmére. 6. A fejlődő országoknak nyújtott különleges kedvezmény problémáitákja és ezzel összefüggésben a trópusi termékek külkereskedelmének szabályozása.

Az eredeti célkitűzés szerint az egész „kérdéscsoportot” el kellett volna juttatni a megoldásig 1975. december 31-ére!

A tények megmutatták, hogy ez a célkitűzés nem bizonyulhat reálisnak. A világgazdasági klíma változásai a Tokió-menet tárgyalási szembekerülték a vezető tőkés gazdasági hatalmak előző ellentéteivel, valamint az a problémakörrel, amelyet a harmadik világ és a fejlett tőkésországok közötti kereskedelem tartott tárgyalások, amelyek végül is 99 állam részvételével folytak, a diszkrimináció és a protekcionizmus sokoldalú ellenáramlatával kerültek szembe. A megállapodást ennek következtében egyre halasztották, újabb és újabb határidőkhöz kötötték.

Végül — figyelembe véve a harmadik világgal kapcsolatos ellentétek és ellentmondások szinte megoldhatatlan szövevényét — a Tokió-menetnek a GATT keretén belül Genfben tartott legutóbbi, 1979. tavaszi tárgyalássorozatát a vezető tőkésországok arra koncentrálták erőfeszítéseiket, hogy legalább egymás közötti kereskedelmük viszonylatában előrehaladást érjenek el.

Ez — ha részlegesen és hiányosan is — voltaképpen megtörtént. Ily módon valóban teremtetek bizonyos kompromisszumok alapot a tőkés eszményekhez gazdasági megállapodásuk számára.

LENGYELORSZÁG

Távlati terv a kisüzemek fejlesztésére

A nyolcvanas évek közepéig a lengyel kisüzemek termelésének üteme meghaladja az ipari átlagot — jelentették be a lengyel országgyűlés legutóbbi ülésén. A megfelelő fejlesztési program részleteit a szakemberek most dolgozzák ki (A lengyel kormány két és fél esztendővel ezelőtt már meghirdetett egy komplex programot az árutermelés és a szolgáltatások javítására, s ez számolt a kisüzemek erőteljes fejlődésével. Az eddig eltelő időszakban összesen 13 ezerrel gyarapodott a kisipari vállalkozások száma, de még így is a nagyüzemekhez képest túlságosan alacsony.)

A terv két fejlődési szakaszt jelöl meg. Az első öt éven — az 1980 végéig tart — a legfontosabb feladat olyan termékek gyártásának a gyors ütemű bővítése, amelyek ma még a hányókékek listáján szerepelnek. Ennek megoldásában a már meglévő eszközök és erők hatékonyabb hasznosítására számítanak. Így például a nagyüzemek kötelezik arra, hogy a következő hónapokban folyamatosan átadják azokat a gépeket, berendezéseket, amelyeket nem tudnak hasznosítani. (Az átadás jogi és pénzügyi feltételeit most határozzák meg a szakemberek.)

A második szakaszban — az az 1981-85-ös esztendőket jelenti — a beruházási eszközök növelésére erősítik a kisüzemek anyagi-műszaki bázisát, és további fejlesztéseket hoznak létre. Feladatuk is módosul: előtérbe kerül a termékmínőség bővítése, a fogasztói igények differenciáltságának kielégítése.

A minőségileg és mennyiségileg növekvő nyersanyagigényeket elsősorban a helyi, illetve a nagyüzemekben már nem hasznosítható anyagokból fedezik. A pót-

szágha együttesen. Ugyanakkor ennek szféráinak (amelyet a GATT „keleti kereskedelmi övezetnek” nevez), az exportban a fejlődő országok 12 százalékos rányban részesednek. Mindebből nyilvánvaló, hogy a tényleges problémát az a politikai különbségektől tekintve usztán mennyiségileg is a fejlett tőkés-országok és a fejlődő országok kapcsolata jelenti.

Ezeket a tényeket figyelembe véve, megállapítható, hogy a Tokió-menet legutóbbi genfi ülészekán az összes említésre méltó megállapodás kikerült ezt a problémát és csak a fejlett tőkés-országok egymás közötti viszonylatában ért el eredményeket.

Hat témakör: Genfben

Az új megállapodásokat vázlatosan a következőkben lehet összefoglalni.

1. A fejlett tőkésországok (tehát lényegében az OECD tagállamai) megállapodtak egy 23-30 százalékos átlagos ipari ímcsökkenésben. Ezen belül általában magasabb vámtételeket erősebben csökkentik. Az úgynevezett „érzékeny termékek” (textil, cipő, papír, acél stb.) számára korlátozzák a vámtételesek csökkentését, hogy megfigyelhessék egy adott időszakban azok gazdasági következményeit. Jelenleg előirányozott vámsökkentés tévét 1976-os dollárértéken számolva 10 milliárd dollárba becsülik. Ez nagyjából megfelel a harminas évek közepén az „elkezesült” „Kennedy-menetek” során ért vámsökkentéseknek. A jelzések szent a legjelentősebb vámsökkentések a épek és szerszámgépek, faipari termékek, vegyipari áruk és a különböző járóűvek piacát érintik.

2. Meglehetősen határozott lépések történtek a nem vám-és tarifajellegű kereskedelmi akadályok csökkentésére. Íntegy félúttal megállapodás született, alószíndeg a legjelentősebb az ipari rrmékek exportszubvenciójának tiltalma. z az amerikaiak egyik alapvető követelése volt, mindenekelőtt Japánnal szemben.

Ezt kiegészíti egy olyan megállapodás, mely szerint általánosságban (tehát az agrártermékek külkereskedelmében is) engedhetetlen az olyan belső szubvenciók szisztema, amely más országok iparipreheletiségeit csökkentik.

Ugyanebben az intézkedéscsoportban új másik jelentősnek ígérkező döntés, gy az állami versenybírályságokat is eg kell nyitni a nemzetközi verseny

Az export megoszlása főbb országcsoportonként 1977-ben a GATT adatai alapján

Végül: határozatok születtek arról, hogy nem lehet fiktív vagy erőszakolt technológiai követelményeket állítani az importtermékek elé és ily módon csökkenteni azok versenyképességét a felvevő ország piacán.

3. Rendkívül szegényes a fentiekhez képest az agrártermékek viszonylatában elért megegyezés. Mindössze annyit történt, hogy a tejtermékek ügyében 3 részmegegyezést fogadtak el és kidolgoztak egy marhahús-megállapodás alapjait. Az agrártermékek külkereskedelmének egészét tekintve ez a Tokió-menet is kudarcra végződött. Az egyes agrártermékekre kidolgozott új vámsökkenésnek volutment csak kedvezése az ipari termékek vonalán elért vámsökkenéseknek.

4. Rendkívül felületes maradt a változ melyből okok miatt a fejlődő országokat értintő határozat. Mindössze annyit történt, hogy megerősítették a korábban sem különösebben hatásonak bizonyult vámsökkenéseket, valamint a trópusi termékek forgalmazásával kapcsolatos preferenciákat. Ugyanakkor a határozat elfogadja az úgynevezett „fokozatosság” elmeletét. Eszerint egy adott fejlődő ország iparosításának fokozódásával a rá vonatkozó kedvezmények mértéke egyre esőkken és a GATT általános szabályai által megkövetelt ellenszolgáltatás egyre fokozódna. (Ezt a kezelési módot és általában a Tokió-menetnek a harmadik világra vonatkozó részét a fejlődő országok erőteljesen támadják.)

5. Továbbra is nyitott maradt az úgynevezett „védő klauzulus” értelmezésével kapcsolatban. A legmervebb álláspontot itt a Közös Piac és néhány skandináv ország képviselik. Álláspontjuk az, hogy a védő klauzulusú szelektív módon, tehát egyes konkrét államokra vonatkoztatva kell kezelni és a Tokió-menet során elért váms- valamint egyéb természetű kereskedelem-liberalizálási intézkedéseket egy adott országtól vissza lehet vonni, amennyiben az külkereskedelmi tevékenységével zavarja a világpiacot. A szocialista országok, a fejlődő államok csoportja, sőt néhány tőkésország is egyértelműen diszkriminatívknak tartja ezt a magatartást és elterő alapon ugyan, de támadják a védőklauzulusú szelektív értékelést.

A vita tovább tart

Már a Tokió-menet utolsó, genfi ülészaka óta eltelt időszak is megmutatta, hogy a viták tovább folynak és világmeleletekben a problémák nem oldódtak meg. A fejlődő országok megtagadták a megállapodások aláírását, azzal az indoklással, hogy az a fejlett tőkésországok egymás közötti kereskedelmét koncentrált, A Tokió-menet genfi tanácskozását követő manila UNCTAD-értekezleten ennek következtében heves támadások érték a megállapodást mind a harmadik világ országtól, mind a KGST részéről.

Nem tekinthető lezártnak az úgy a tőkésországok egymás közötti viszonylatában sem, miután a Tokió-menetben elért eredményeket ratifikálási eljárás alá kell bocsátani. Ebből a szempontból döntő jelentőségűnek minősül az amerikai kongresszus magatartása. Carter elnöknek a kereskedelmi törvény értelmezés csak a vámsökkenésekkel kapcsolatban van abszolút döntési joga. A más természetű liberalizálási intézkedéseket a kongresszus elé kell bocsátania és a döntés szeptember előtt aligha várható. Tartalmilag a kongresszusban még mindig igen erős a fennmaradt a Közös Piac és különösképpen Japán magatartásával szemben, miután az amerikai külkereskedelmi érdekek szempontjából a kikényszerített eredményeket keveslik. A küszöbön álló tokiói tőkés csúcstalálkozó egyik alapvető feladata éppen az lenne, hogy megteremtse a megfelelő politikai légkört a ratifikációs folyamat számára.

- 6 -

PERISZKÓP

Árukartellek — változó sikerrel

A múlt év végén a nemzetközi áruipiacok működését már 25 olyan kormányközi társulás kísérlete meg befolyásolni, amelyeket a fejlődő országok egyes, exportjukban jelentős szerepet játszó, nyersanyag vagy mezőgazdasági termék világkereskedelmének szabályozására hoztak létre. Ezek a szervezetek a megalkudások elsősorban az OPEC példáját tartották szem előtt amit az is mutat, hogy közülük úzenhat 1973 után alakult.

Elsődleges célkitűzésük tehát a részvevő fejlődő országok exportbevételének stabilizálása, a világpiaci árak megszilárdítása volt. Ennek érdekében az áruárulások koordinálják a résztvevők nyersanyagpolitikáját, védik kereskedelmi érdekeiket sőt, megkísérik az importőr országokban az adott termék iránti kereslet fűszűntetését is. Néhány árukartell ennél is tovább tekint. Ezeknek az alapokmánya hangsúlyozza az ándító nemzeti nyersanyag-feldolgozás megeremelésének szükségességét és a feldolgozásra, szállításra és elosztásra a kartell tagállamainak közös vállalkozását tartja legelyszerűbb útnak. (A fenti elveken alapzik például a Vasércexportáló Országok Szövetsége.)

Jelenleg a következő ásványi nyersanyagokra és mezőgazdasági termékekre működik árukartell: bauxit, wolfram, vasérc, nyersolaj, réz, nyersfoszfat, ezüst, banán, juta, kávé, kakabab, kókuszdió, hús, természetes kauszucsuk, citrusfélék, feketeberies, cukor, olajmagvak, higany. A szervezetek ismertsége és főként eredményessége általában elmarad az OPEC-étől.

A kartell hatékonyságának egyik előfeltétele — a szakemberek szerint — a megfelelő mértékű piaci részesedés. Ot kartell esetében a részvevő országok a tőkés világ exportjának több, mint 90 százalékát ellenőrzik, ez a helyzet a nyersolajjal, a természetes kauszucsukkal, a kókuszdióval, a jutával és a higanyal. Három kartell — a kávéval, a kávéval és a bauxittal foglalkozók — a világexportnak körülbelül 80 százalékát ellenőrzik.

De mint a gyakorlat mutatja a jelentős piaci részesedéssel rendelkező árukartellek sem mindig feltétlenül eredményesek. A Higanytermelő Államok Szervezete például a tőkés világ exportjának 95 százalékát ellenőrzik, tagjainak száma mindössze hat (Algéria, Spanyolország, Olaszország, Mexikó, Törökország és Jugoszlávia). A szervezet azonban nem tudta megakadályozni, hogy 1973-78 között a higany kínálatát jóval elmaradó kereslet következtében az árak ne csökkenjenek lényegesen. Bár a termelők — hogy a fémot kivonják a piacról — visszafogták a termelésüket több mint a felére; a felhasználókkal szemben egyenes magatartást mégsem tudtak kialakítani. Ennek következtében a tagállamok gyakran nagymennyiségű higanyt adtak el, közösen vállalt kötelezettségeket megsérteve jelentős árengedményekkel.

Ugyancsak eredménytelen volt — legalábbis eddig — a Juteexportáló Országok Szervezetének működése annak ellenére, hogy négy tagállama (Bangia, Desh, India, Nepál és Thaiföld) a tőkés világ kivételének 92 százalékát ellenőrzik. A Világbank adatai szerint a hetvenes években a dollár árfolyamváltozást kihasználva a jute világpiaci ára 47 százalékkal csökkent. Az áralakulást minden bizonnyal befolyásolta, hogy a juta alapvetően ipari felhasználásra kerül, a beruházások pedig 1973 után a fejlett tőkés országokban stagnáltak. Általában véve azonban a természetes alapanyagú szálak keresletét hosszú távon a szintetikus szálak műszaki tulajdonságai és ára határozza meg.

A Rézexportáló Országok Kormányközi Tanácsa is kislétszámú, mindössze nyolc tagja van, a világexport 61 százalékát adja. (Legújabbban Lengyelország kért felvételt kérelmét.) Annak ellenére, hogy a réz a termelő felhasználásban néhezzen helyettesíthető, a termelők nem tudták sikeresen befolyásolni a kitermelés szintjének változtatásával az áralakulást, 1977-ben — ugyancsak a Világbank adatai alapján, reálértékben számolva — a réz ára 20 százalékkal esett az 1950-es szint alá. A CIPEP sikertelenségének okai sokfélék. A legnagyobb termelő (USA, Kanada és Fülöpzigetek) nem tagjai a szervezetnek. A szervezet tagjai közül pedig többen — Zambia — teljes mértékben a rézkiváltó jövedelmétől függenek és így a gyakorlatban a termelés átmeneti korlátozást sem tudták végrehajtani. 1974-76 között a kartell eredményessége szempontjából a chilei junta politikája bírt sorsdöntő jelentőséggel. A CIPEP ebben az időszakban a réztermelés 10 százalékos csökkentésére hívta fel tagállamait, hogy a kínálat visszafogásával kényszerítse ki az árak emelését. Az érintett országok közül azonban Chile nem ennek megfelelően cselekedett, hanem éppen ellenkezőleg, növelte termelését. (Figyelembe véve a rézárak hagyományos mozgását, a termelésekorlátozásnak 10 százalékkal valószínűleg nagyobb mértékűnek kellett volna lenni, hogy a CIPEP elérje a kívánt dinamikus árnövekedést.)

A termékek viszonylag mérsékelt jelentősége miatt a feketeberies és kókuszdióval foglalkozó szervezetek sem vitáltak ki széles körű elismerést, s tevékenységük sem elég hatékony. A Banánexportőrök Szövetségének — het latin-amerikai ország volt alapító tagja — pedig az kötötte meg a kezét, hogy a kiváltat nagy multinacionális társaságok ellenőrizték. A szervezet tagországi hiába adták a tőkés világ kivételének 64 százalékát, ha az exportnak 70 százalékát a Del Monte, United Brands és Standard Fruit bonyolítja le. A FAO számításai szerint a banán fogyasztói árából a termelő országoknak kifizetett részesedés mindössze 10 százalékot tett ki. 1974 elején az exportörök — hogy bevételüket növeljék — 0,8 százalékról 2,5 százalékra emelték fel a kiváltat után a multinacionális vállalatoknak felszámított adót. A kísérlet azonban a külföldi vállalatok ellenállásán megbukott. A borkott hatádsára Equador és Nicaragua kilépett 1974 végén a szervezetből, a többiek kénytelenek voltak az adókulcsot leszállítani. Ezután a szervezet tevékenységét a banánfeldolgozásra koncentráltta, 1977-ben pedig a megmaradt tagok a banánértékesítésre közös vállalatot hoztak létre.

Végeredményben a 25 árukartell közül a piaca érdemleges hatással mindössze nyolcnak a működése volt, ezek közül is kiemelkednek természetesen az olajjal foglalkozó szervezetek (OPEC, OAPEC). Jelentős eredményt ért el a Foszfátexportáló Országok Szervezete is. (Tagjai: Algéria, Jordánia, Marokkó, Tunizsia, Togó és Szenegál). Bár a tagok a tőkés világkereskedelemben csupán 60 százalékát jelentik, a foszfát árát négyeszeresére emelték.

Sok tényező meglete kell tehát ahhoz, hogy egy ásványi vagy mezőgazdasági nyersanyagot „opecesteni” lehessen. Előfeltétel, hogy a létrehozott kartell tagjai a termék világkereskedelmében jelentős részt adják és termelésük változtatásával, a világpiaci kínálatot befolyásolni tudják. Lényeges követelmény, hogy a szóban forgó termék ne legyen mással könnyen helyettesíthető és kereslete ne legyen az árváltozásra rugalmasan reagáló. Szükséges végül, hogy a tagok között ne legyenek jelentős politikai vagy gazdasági ellentétek és képesek legyenek döntéshozatali hatását is kivánni. A fentiek figyelembevételével nem valószínű, hogy OPEC-hatásfokú szervezetek a közeljövőben nagy számban létrejönnek.

G. Gy. — Sz. P.

Amerikai vállalatok profitja 1978-ban

Az 500 legnagyobb amerikai iparvállalat immár harmadik éve számottevően növelte forgalmát és profitját. A Fortune lista 500 legnagyobb vállalata 1978-ban 12,2 százalékkal (1977-ben 11,9 százalékkal) növelte forgalmát, elérve az 1,2 billió dollárt. A 7,5 százalékos infláció figyelembe véve a forgalom volumene 4,7 százalékkal nőtt.

A profitot — 61,5 milliárd dollárt — a Fortune „abszolút szenzációnak” minősíti. A nettó jövedelem 17 százalékkal nőtt (szemben az 1977. évi 6,5 százalékkal) és az árbevételre vetített átlagos profit (jöveldelmezőség) az évtized rekordját elérve, 4,8 százalék. Az 500 iparvállalat 15,8 millió személyt foglalkoztat.

Az 50 legnagyobb vállalat 1978-ban az 500 vállalat összeforgalmából 51 százalékkal részesedett. A vezető 50 vállalat részesedése az „500-ak” által realizált összes nettó jövedelemből meghaladja az 50 százalékot. Az ipari ágazatok közül a fémfeldolgozás, a járműipar, az ügyleti gépgyártás és a műszeripar kiemelkedő mértékben — mintegy 17 százalékkal — növelte értékesítését. A növekedés mértéke (az értékesítés alapján) a ruházati iparban volt a legkisebb (3,9 százalék).

Evek óta 1978-ban sikerült először elérni, hogy az ipar kapacitását úgyszólván teljesen kihasználják.

Egyetlen ipari ágazatban sem csökkent a profit. Most is érvényesült a szabály: a kisebb társaságok profita gyorsabb ütemben nőtt, mint a nagyobbaké.

Az 1977-ben veszteséget kimutató 22 vállalattal szemben 1978-ban 12 volt veszteséges (többek között a Chrysler és a Firestone Tire-Rubber).

Az „500-ak klubjának” 1978-ban 20 iparvállalat mondott búcsút, részben értékesítésének nem elegendő ütemű növekedése, részben fűzők és részvénytulajdonváltás következtében. A „klubnak” 6 új és 14 visszatérő tagja van.

Az 1960-as évek óta 1978-ban volt a legkisebb a tökékoncentrációs tevékenység az „500-ak klubjában”. Figyelemre méltó módon tavaly az amerikai iparban a legnagyobb vállalkozások körében volt kivételképpen élénk a vállalatfelvásárlási és fűzők tevékenység. Egyes esetekben a fűzők mögött (a beolvadó részéről) az érdekeltek húzódtak meg, hogy elkerüljék a számárá, vagy kevésbé kívánatos bekebelezést.

A fűzők törekvések megelénkületét az is kiváltotta, hogy E. Kennedy előterjesztette „a kis és független vállalkozások védelmét” szolgáló törvényjavaslatát, amely eleve megtiltana minden egyesítést, ha a felvásárlandó (beolvasszandó) cég forgalma, vagy eszközeinek értéke meghaladja a 2 milliárd dollárt. A törvényjavaslat szerint azonban ezen maximális határon belül is szabályoznak az egyesülést. Például a törvényjavaslat korlátozza azon vállalatok bekebelezését, amelyek értékesítési forgalma vagy eszközeiké meghaladja a 350 millió dollárt. Ebben az esetben a fűzők csak akkor jöhetnek létre, ha bizonyítják, hogy az jelentősen javítja a hatékonyságot és életkinti a versenyt.

Az 500 ipari társaságra számított technikai felszereltség, azaz az egy foglalkoztatottra jutó eszközállomány értéke 1978 végén 44 ezer dollár volt. Ugyanakkor az egy foglalkoztatottra jutó értékesítés meghaladta a 63 ezer dollárt.

— a-39 —

Törökország: újabb gazdasági válság

Törökország ismét a gazdasági szakadék szélén áll. Ez már a harmadik 1950 óta, amikor a Marshall-hitelek és a vetülk együttjáró politikai-gazdasági kötelezettségek alapján megkezdte modern történelmének legnagyobb iparosítási hullámát. Az első krízis 1958-ban, a második 1970-ben, a harmadik — a mostani — 1977–78-ban ütött katasztrofális méreteket.

Vázlatos vizsgálat is feltárhatja azonban, hogy egész sor járulékos tényező miatt az említett három válság közül a legmélyebb és legkatasztrofálisabb következményekkel fenyegető éppen a jelenlegi.

Szerkezeti torzulások

A nemzetközi tőkés pénzügyi viszonylatok szempontjából a külföldi adósságok és azok kamaterhelnek valóságos robbanása az a világgazdasági szempontból közvetlenül érzékelhető tényező, amely összemúlással fenyegeti a török gazdaságot. E gazdaság termelési és strukturális problémáit — amelyek a válság egy mélyebb rétegét alkotják — 1975 óta hallatlanul felfokozta az át nem gondolt külföldi hitelek beáramlása, amelyek két év alatt kétféle milliárd dollárt tettek ki, s amelyeket a török központi bank garanciált vállalt. E garancia hozzájárult ahhoz, hogy a banklekétek 80 százalékát nyugat-német frankban, valamint svájci és francia frankban tartották. 1977 elejétől kezdve a török központi bank már nem volt képes e konvertibilis letétek sorának garantálására. Voltaképpen ez volt az a csepp, amelytől kicsordult a pohár. A Nemzetközi Pénzügyi Alap (IMF) és a tőkés világ vezető bankjai közös elhatározással hét bankból álló konzorciumot

hoztak létre. E csoport első feladata volt Törökország adóssághiteleinek reális felmérése. Az IMF-fel közölt adatok szerint a rövid lejáratú adósságok valamivel több mint 7 milliárd dollárt tettek ki. A közép- és hosszú lejáratú adósságtétel 5,2 milliárd volt. Ebből csaknem 2 milliárd a nemzetközi szervezetekkel szemben esedékes, valamivel több mint 2,5 milliárd pedig kétoldalú adósság. Az egyéb kategóriába sorolt adósságtételrel együtt jelenleg Törökország külföldi adósságai több mint 15 milliárd dollárt tesznek ki. A bankkonzorcium az adósságstruktúra átforgalmazását javasolta, különös tekintettel arra, hogy az összes adósságok csaknem 40 százaléka 1 éven belül lenne esedékes. Az adósságok szerkezeti átalakítása során a rövid lejáratú adósságok jó részét konvertálnák közép-, illetve hosszú lejáratúra. Így az adósságtétel mintegy 21 százaléka 1–3 éven belül, a többi pedig 5–10 éven belül válna esedékesé.

Ezen a ponton válik kérdésessé az egész művelet, miután a többregett török válságnak olyan strukturális problémái vannak, amelyek pénzügyi megszorításokkal nem oldhatók meg.

A tőkés pénzügyi piacon közvetlenül érzékelt adósságprohban és a belőle fakadó pénzügyi válság magától értetődő természetű hiány, zseugorodó pénzügyi tartalékok, galoppozó infláció és magas munkanélküliség húzódtak meg. Az érintettekben aranytartalektől eltekintve, amelynek értéke 150 millió dollár, Törökország jelenlegi pénzügyi tartalékai mindössze 450 millió dollárt tesznek ki. (1973-ban az akkori, magasabb dollárfolyammon is 2 milliárd volt a tartalék.) A jelenlegi pénzügyi tartalék mindössze 30 napos importra nyújt élelmetben fedezetet. A munkanélküliség hivatalosan 20

százalék, de ha hozzászámítjuk a mezőgazdasági munkanélküliséget is — csak becslésekre támaszkodva — akkor meghaladja a 35 százalékot. Az infláció üteme jelenleg eléri a 70 százalékot.

A belső válság e második rétege mögött húzódnak a már említett strukturális problémák. A török mezőgazdaság a maga rendkívüli technológiai elmaradottságával a munkaképes lakosság 60 százalékát foglalkoztatja és a társadalmi össztermék 20 százalékát termeli — ugyanakkor az exportbevétel 60 százalékát kell produkálnia. Ennek a 60 százaléknak az értéke jelenleg 1,5 milliárd dollár — ami még ahhoz sem elég, hogy a török gazdaság számára 1979-re prognosztizált kétféle milliárd dollár feletti „olajszámlát” fedezze. Ez a jelenlegi válság első számú strukturális oka.

Az állami szektor már évtizedek óta a korrupció és a politikai manipuláció sodrásába került. Igazgatási szintje rendkívül alacsony. Az ipar állami szektorának átlagos kapacitáskihasználtsága nem haladja meg a 40 százalékot, miközben ez a szektor a társadalmi össztermék 30 százalékát állítja elő. Ennek a szektornak a válsága a strukturális krízis második oka.

Valamivel árnyaltabb képet mutat a magánipari szektor helyzetének alakulása. A kapacitáskihasználtságot szintje itt lényegesen magasabb, mint az állami szektorban, és nemzetközi összehasonlításban nem kielégítő 50 és 75 százalék között mozog. Külön problémát okoz, hogy nagymértékben csökkent a kapacitáskihasználtság 1978-ban a fémiparban, a vegyiparban, valamint az építőiparban. A skála másik végén kiugróan növekedett (egy év alatt több mint 40 százalékkal) az élelmiszeripar, valamint a gépkocsiszerelési ágazat (26 százalék) kapacitáskihasználtsága. Ez önmagában is jelzi az iparszerkezet torzulásának irányát.

Az IMF-politika

Az említett strukturális tényezők következtében a török külkereskedelem mérlege óriási deficitet zárt. Az 1973-ban még 769 millió dolláros hiányt mutató mérleg deficitje 1977-ben már 4 milliárd dollár fölé emelkedett. 1978-ban a már kibontakozott válság miatt csökkent az import következtében 2,3 milliárdra esett vissza. A prognózisok azonban 1979-re az importmegtörzások ellenére is emelkedő, 2,5 milliárd dolláros külkereskedelmi hiányt jósolnak. Amennyiben az olajárak emelkedése — mint várható — tovább folytatódik, ez a hiány még magasabb lesz.

Ezenkívül érzékeny tényező a török gazdaság szempontjából a tőkés világban mutatókó recesszió, illetve gazdasági stagnálás. Ennek következtében a török vendégmunkások devizában hazautalt jövedelmének értéke állandóan csökken: az 1972-es 1,4 milliárd dollárról tavaly 975 millióra esett.

A bevezetést említett héttágú bankkonzorcium és az IMF követelése a következők: az adóssághitelek megoldása az állami ipari szektor kőnyterét szűkítése, az exportpotenciál teremtése a magániparban, a török font újabb leértékelése.

A kormány ekkor az IMF követelésére aláírt egy kötelezettségi követet. Ez limitálta az új adósságok lehetséges szintjét az állami ipari szektorban; hasonlóan pénzügyi határt szabott az állami kiadásoknak, az infláció és nagyszabású elbocsátások követelt az adminisztratív apparátusban és az ipar állami szektorában. Az 1978-as esztendő bebizonyította, hogy a török kormányzat gazdaságpolitikailag sem szándéka, sem lehetősége nincs e feltételek végrehajtására. Az IMF által megszabott határt az állami kiadások 50 százalékkal, a pénzügyi mérleg deficitjét 20 százalékkal, az állami ipari szektor újabb eladósodását pedig 60 százalékkal lépték túl. Az IMF által előirányzott 20 százalékos inflációra helyett a repített hivatalos adatok is 70 százalékot jeleztek.

Így az IMF a négy részletben esedékes készletli hitel harmadik részletének folyósítását már megtagadta. Az Irán összeomlásával kapcsolatos politikai okok következtében azonban várható, hogy az IMF és a héttágú bankkonzorcium kész újabb hitelek folyósítására. A bankkonzorcium 500 millió hitelről tárgyal, az IMF a várakozás szerint a közeljövőben folyósítja a készletli hitel harmadik részletét, a magát veszélyeztetettnek érző Száúd-Arábia pedig 250 millió dollár hitelt folyósít. A felmérések szerint a török gazdaság tüneli problémáinak kezelése is többet igényelne ennél. Az IMF felmérése szerint ahhoz, hogy 1984-ig normalizálják a török gazdasági helyzetet — 6 milliárd dollárra lenne szükség.

— ie —

Vita a nyersanyagpiacok jövőjéről

A nemzetközi nyersanyag-kereskedelmi reflektorfenybe állította az energia- és nyersanyagárak 1974-ben bekövetkezett robbanásoszu emelkedése. Számításba véve azokat a termékeket is, amelyeknek árai nem változtak vagy csökkentek, az energiahámozók és a nyersanyagok árszintje 1970-he képest 1974-re átlag háromszorosára nőtt. A fejlődő országok által exportált nyersanyagok ár-emelkedése — a kőolaj nélkül is — több mint száz százalékos volt.

Az indexelés veszélyei

A 70-es évek közepének fejleményei a multilaterális kereskedelempolitika szintjén 1976-ban az UNCTAD IV., nairoi konferenciáján csapódtak le. A konferencia a konfrontáció színhelyévé vált a Köle-exportáló Országok Szervezetének sikerrel feltöltött fejlődő országok, valamint a pozícióikat feltöltött tőkésországok között. Sajátos módon azonban — bár mindkét fél a stabilizációs jelszavát tüzte zászlárra — egyikük koncepciója sem irányult valójában a nyersanyagpiacok normalizálására.

A fejlődő országok a rendezést azt értékelték, hogy jelentős anyagi erőforrásokkal kell a fejlett országokból a fejlődőbe átszivatnyozni. Ezért az úgynevezett indexelés helyezett előlörbe, melynek lényege, hogy a nyersanyagok árait mindenkor automatikusan a fejlődő országok által importált iparelemek áraihoz igazítsák, s így növeljék a fejlődő országok nyersanyagexportból származó bevételeit.

Az indexelés veszélye egyrészt az, hogy hátrányos helyzetbe hozza azokat az országokat — köztük Magyarországot is — amelyek exportstruktúrájuk miatt csak nehezen tudnak exportcikkreikre áremelést elérni. Másrészt veszélyes azért is, mert esetleges alkalmazása lehetővé tenné a nemzetközi áruvezények stabilizációs tevékenységét, sőt ellentétes hatást fejtené ki. A vilápiaci késztermékek árak emelkedése esetén ugyanis az áruvezényeknek akkor is a nyersanyagárak növelése érdekében kellene fellépni — a kiegyenlítő készletekkel és a kvótákkal — ha ezt a kérdéses nyersanyagok piaci helyzete egyáltalán nem indokolja, a termelés és a fogyasztás kiegyensúlyozott, vagy egyenesen túltermelés van.

Az indexelés ily módon indokolatlan termelés ösztönözhet és ezzel végtelen soron eséshez, majd a termelés nagyarányú visszafogása következtében hiányhoz, és végül csillagászati árárhöz vezethet, vagyis csupa olyan jelenséghez, melyet a nemzetközi áruvezények nem előlegeit, hanem éppen leküzdeni hivatottak.

A fejlődő országok koncepciójának másik pillére a „fejlett országok” pénzügyi hozzájárulása épülő, de fejlődő irányítás alatt álló 6 milliárd dollárt kitevő Köle-átadásokkal, illetve felvásárlásokkal bármelyik nyersanyagpiacra felépíthető volna, azokban is, amelyeknek nemzetközi áruvezények nem szabályoznak.

A fejlett tőkésországok arra törekednek, hogy fenntartsák vállalataiknak a fejlődő országok nyersanyagtermelésében és kivitelében meglévő pozícióit és biztosítsák gazdaságaik zavartalan nyersanyag-ellátását. E célok érdekében — bár a fejlődők igényeinek jó részét, így az indexálást is — elutasítják, hajlandók anyagi előzeteseket is hozni. A fejlődő országokkal való kiegyezés jegyében fogadták el a nyersanyagok fele-fele arányban közös finanszírozását.

Nehéz tárgyalássorozat

— szerény eredmények

A nairoi UNCTAD hosszas huzavona után kompromisszumos határozatot fogadott el az Integrált Nyersanyagprogramról. Az elmúlt három év tárgyalásainak eredményei azonban messze elmaradtak a Nairobiban kitűzött céloktól. A korábban is működő nyersanyag-egyezmények közül egyetlen új megállapodást sem sikerült eddig tető alá hozni, sőt gyakran már az első tárgyalások halpontra jutottak. Eggyedül a nyersgumi esetében van kilátás arra, hogy rövidesen megállapodást írnak alá.

Integrált Programra árnyékot vet, hogy az érvényben levő áruvezények között egy sem akad, amely képes a piacot befolyásolni. Az áremelkedésekkel szemben tehetetlenek bizonyult. Kivételesen gazdasági szabályozói nincsenek hatályaiban. A szintén adminisztratív jellegű működő Kakaóegyezmény újratárgyalásának első fordulója sikertelenül értvéget. Az Öngyezmények hosszú ideje csak regisztrálja az árak növekedését. Az 1977-ben létrehozott új Nemzetközi Cúregyezmény mindaddig nem indulhat, amíg az USA Kongresszus nem ratifikálja. Még mindig nincs új Olajolaj-egyezmény.

Edmények között könyvelhető el, hogy több mint két évi tárgyalások után megállapodás született a Közös Alap létrehozásáról. Ennek elemei képezik a béreljárások, a további tárgyalásoknak, meket kidolgozzák a Közös Alapról szóló nemzetközi egyezmény jogi szövegét.

Maguk a fejlődő országok sem tagadják a kompenzációs finanszírozás segélyjellegét és azt, hogy nem járul hozzá a piac stabilizálásához. A kompenzációs finanszírozás legnagyobb problémája — a szocialista országok szerint —, hogy nem segíti elő a termelés és a fogyasztás egyensúlyát, sőt az egyensúlyhiányt elmélyültesse vezethet. A fejlődő országok gazdaságtalan körülmények között is az export fokozására kényszerülnek, mivel a nyersanyagexportból származó bevételek kiesését csak akkor jár kárpótlás, ha a kérdéses nyersanyag megfelelő súlyllyal részesedik az illető ország összpórtájában.

A nemzetközi tárgyalások megelénkülése nem szüntette meg, még csak nem is enyhítette a nyersanyagpiacok stabilizálásának hiányát, valamint a nyersanyagimportor országok és sok monokultúrára fejlődő ország gondjait. Reálisan csak a szabadpiaci viszonyok visszaszorításától és korlátozásától várható számottevő előrelépést. A világgazdaság és kereskedelem mai viszonyait köztől a rögzített árhatarok és a kölcsönös kormányzati kötelezettségvállalások jelenthetnek megoldást, ám nem csupán a nemzetközi nyersanyagpiacokat szálrdírtaná meg, de stabilizáló tényezőként hatna a világgazdaság és a nemzetközi kereskedelem egészében is.

Javaslat az átfogó szerződéses rendszerre

Dr. Szabó Sándor

A nyersanyagkérdés jelentős szerepet játszik a most befejeződött manilai V. UNTAD Konferencián. A konferencia, annét, hogy áttekintette az 1979 végéig meghosszabbított Integrált Program megvalósítását, új javaslatokat vitatott meg a fejlődő országok részvételéről a nyersanyag elosztásában, marketingjében és litásában.

A fejlődő országok a többi között indítják a „Közös Alap” létrehozását. A Valutaalappal együttműködve tanulmányozza egy átfogó kompenzációs filozófiai rendszer megvalósításának zök Alap javaslatát. Ez az alap intervenciók eladásokkal, illetve felvásárlásokkal bármelyik nyersanyagpiacra felépíthető volna, azokban is, amelyeknek nemzetközi áruvezények nem szabályoznak.

A fejlett tőkésországok arra törekednek, hogy fenntartsák vállalataiknak a fejlődő országok nyersanyagtermelésében és kivitelében meglévő pozícióit és biztosítsák gazdaságaik zavartalan nyersanyag-ellátását. E célok érdekében — bár a fejlődők igényeinek jó részét, így az indexálást is — elutasítják, hajlandók anyagi előzeteseket is hozni. A fejlődő országokkal való kiegyezés jegyében fogadták el a nyersanyagok fele-fele arányban közös finanszírozását.

Az országok a többi között indítják a „Közös Alap” létrehozását. A Valutaalappal együttműködve tanulmányozza egy átfogó kompenzációs filozófiai rendszer megvalósításának zök Alap javaslatát. Ez az alap intervenciók eladásokkal, illetve felvásárlásokkal bármelyik nyersanyagpiacra felépíthető volna, azokban is, amelyeknek nemzetközi áruvezények nem szabályoznak.

A fejlett tőkésországok arra törekednek, hogy fenntartsák vállalataiknak a fejlődő országok nyersanyagtermelésében és kivitelében meglévő pozícióit és biztosítsák gazdaságaik zavartalan nyersanyag-ellátását. E célok érdekében — bár a fejlődők igényeinek jó részét, így az indexálást is — elutasítják, hajlandók anyagi előzeteseket is hozni. A fejlődő országokkal való kiegyezés jegyében fogadták el a nyersanyagok fele-fele arányban közös finanszírozását.

Az országok a többi között indítják a „Közös Alap” létrehozását. A Valutaalappal együttműködve tanulmányozza egy átfogó kompenzációs filozófiai rendszer megvalósításának zök Alap javaslatát. Ez az alap intervenciók eladásokkal, illetve felvásárlásokkal bármelyik nyersanyagpiacra felépíthető volna, azokban is, amelyeknek nemzetközi áruvezények nem szabályoznak.

Specializáció és külkereskedelem*

A hosszú távú (1990-ig szóló) termelés-szakosítási és kooperációs programok a hatékonyság növelésének fontos tartalékai. A specializáció és a kooperáció az alapja, hogy az együttműködő országok ágazati szervezetei megegyezzenek a termelési programok átcsoportosításában oly módon, hogy maximális mértékben koncentrállják valamely konkrét terméknek az előállítását az együttműködő országok meghatározott vállalataira. Am a szakosítás és a kooperáció önmagában nem növeli a termelés hatékonyságát.

A szakosításból és kooperációból adódó cserénél az ösztönző motívum a termelési hatékonyságának közvetlen növelése. A cserélendő termékek körét úgy kell megállapítani, hogy az ne csak a fogyasztási szerkezetet javítsa, hanem a hatékonyságot is növelje.

Ha valamelyik vállalat, vagy ország egyes konkrét termékek iránti szükségleteket importból elégít ki, és ezzel egyidejűleg — a koncentráció szintjének növelése miatt — megszünteti az adott termék gyártását, úgy az importtermékek nem lesznek drágábbak, mint amennyiben a specializáció előtt a hazai vállalat terméke került. Az ilyenfajta specializáció azonban a problémák egész komplexumát veti fel, amelyet éppen a külkereskedelmi szervezeteinek kell áttekintniük és megoldaniuk.

A munkamegosztás az alap

A legutóbbi időkig a KGST-tagországok szakosítási és kooperációs együttműködése rendszerint csak a termelési koncentrációt növelte, de elmaradt a koncentráció új szintjének megfelelő technológiai feladatokat bevezetése. Ma az együttműködés már nem korlátozódik a termelési programok átcsoportosítására, hanem egyre inkább a termelés korszerűsítésére is felhasználják. A munkamegosztás alapján új technológiai folyamatokat és gépeket fejlesztenek ki s ezeket a gépeket abban az országban állítják elő, ahol azt a legelőszérűbb.

Új feladatok

Az első és valószínűleg a legalapvetőbb az a körülmény, hogy a szakosítási és kooperációs együttműködés viszonyai között mindkét együttműködő fél számára az esetek többségében előnyös, ha bizonyos árendengedményeket tesznek a rendes időtartamától, vagy a technológiailag azonos termékek szállítási volumenétől függően. Ilyen engedményeket természetesen csak abban az esetben lehet tenni, ha az előállítónak a szakosításból és kooperációból származó előnyei nemcsak az engedmények összegének fedezésére, hanem a saját termelés nyereségességének lényeges növelésére is elegendőek. A külkereskedelmi szervezeteknek az a feladatuk, hogy az iparral közösen ne csak az engedmények (esetleg pótlékok) mértékét egyeztessék, hanem meghatározzák alkalmazási feltételeiket is.

A külkereskedelmi árakat még a szakosítási megállapodás megkötése előtt kell összehangolni. A külkereskedelmi árakon kívül a megállapodás aláírása előtt meg kell határozni a belföldi árakat is, amelyek alapján el fognak számolni a specializált termékek előállítását vállalattal, valamint azokat az árakat, amelyekből kiindulva meghatározzák azt az összeget, amelyet az importált specializált

terméket felhasználó vállalatnak kell fizetnie. A specializációs és kooperációs szállítási kapcsolatok új feladatokat is felmerítenek azazl összefüggésben, hogy a gazdasági irányítás különböző léncszemei között fel kell osztani a szocialista nemzetközi munkamegosztás terén végzendő egyes munkafolyamatokat. Ismeretes, hogy a KGST országokban a gazdasági együttműködés néhány operatív kérdését nem ugyanazon a szinteken döntik el. (Egyes országokban ez a minisztériumok, másutt alacsonyabb szintű szervezetek feladata.)

A specializált termékszállítások összehangolásánál tehát szélesedik az együttműködő szervezetek szintjének differenciáltsága. Jelenleg az 1990-ig szóló termelési-szakosítási és kooperációs programok kidolgozása során gyakran felmerül annak a szükségessége, hogy egyeztetni kell a specializált termékszálítási feltételeket az egyik országban a külkereskedelmi irányítást végző minisztérium és a másik ország vállalata között, amelynek kormányza a népgazdasági irányítási sémája alapján felhatalmazta ezt a vállalatot, hogy teljes mértékben tervezze meg és ossza el a megállapodás szerinti termékekre előirányzott alapokat.

A magyar-szovjet

gazdasági, műszaki és tudományos együttműködést irányító és szervező kormányközi bizottság soros ülésait felváltva tartja Moszkvában és Budapesten. A kormányközi bizottság 23. ülészakán az elmúlt héten a magyar főváros volt a színhelye. Az esemény aligha minősíthető rendkívülinek, hisz a kormányközi bizottság rendszeresen általában évente két alkalommal megvizsgálja, elemzi a két ország sokrétű együttműködésének helyzetét, időszéri kérdéseit, határozatokat, intézkedéseket dolgoz ki és fogad el az együttműködés fejlesztésére, időről időre ellenőrzi azok teljesülését.

Az elmúlt héten a 23. ülészak is a megszokott módon végezte munkáját. Azok a témák, amelyeket áttekintett, megvitatott és a megkötött új megállapodások is már a két ország 1980 utáni együttműködését érintik.

A kormányközi bizottság egyebek között megvizsgálta, milyen előkészületeket tettek a tervező szervek a gyártásszakosítás és kooperáció hosszútávú programjának kidolgozására. Olyan koncepcióprogram kidolgozásáról van szó, amely a két népgazdasági legfontosabb ágazataira kiterjedve 1990-ig vizsgálja fel a gyártásszakosítás és a kooperáció fejlesztését. A gyártásszakosítás és a termelési kooperáció területeiről terjedőszakra nagyobb szerepet játszik a gazdasági együttműködésben, a kölcsönös szállításokban. A program kidolgozása ebben az összefüggésben a két ország együttműködésének egyik legfontosabb kérdését ragadja meg, s kidolgozásának abból a szempontból is nagy jelentősége van, hogy szinte kézzelfogható alapot nyújt a tudományos és műszaki együttműködéshez. Így a közös és az egymáshoz kapcsolódó kutatások, fejlesztések szorosabban illeszkedhetnek a gazdasági folyamatokhoz.

Az ülésszak napirendjén egyebek s ugyancsak a jövőbeni együttműködést alakító témák is szerepeltek. Így például az egyik legjelentősebb magyar-szovjet integrációs együttműködés az olefinkémiát kooperáció hosszútávú való folytatásának lehetősége, valamint az ilyen szállítási feladatok, például a berendezések felhasználásának kérdését egyetlen megállapodás vagy külkereskedelmi terv sem irányozza és nem is irányozhatja elő.

Operatív módszerekkel

A specializált vállalat gyors létrehozásához mindkét ország szervezeteinek a lehető legrövidebb időn belül határidőre kell szállítaniuk a szükséges alkatrészeket, műszereket, nyersanyagokat. Az együttműködésnek már ebben a stádiumában, ha nem tökéletesnek az árucseré formái, lényeges nehézségek merülhetnek fel. Ezek abból adódnak, hogy az ilyen problémák száma megsokszorozódik, megoldásukra operatív módszert kell kidolgozni. Pontosítani kell a külkereskedelmi szervezeteinek funkcióit az együttműködés következő szakaszaiba is.

A Szovjetunió és az NDK termelési-szakosítási és kooperációs programjába felvett javaslatok alapján például megállapítható, a legszembetűnőbb változás az, hogy a szakosítási és a kooperáció új, viszonylag nemrég kialakult iparágak, főleg az elektronikai ipar, néhány vegyi- és gépipari ágazat felé tolódik el. Ennek tükröződnie kell a külkereskedelmi szervek tevékenységében is. Ezen ágazatok jellemző sajátossága a dinamikus fejlődés, sok termék gyors erkölcsi elavulása, a technológiai folyamatok, lényeges megváltozása. Ez azt eredményezi, hogy a külkereskedelmi együttműködés olyan specifikus formát kell alkalmazni, amelyet meglehetősen gyorsan képesek változtatni a terméknomenklatúrát, az alvállalkozók szállítói hálózatát, a műszaki jellemzőket, szabványokat, kísérleti módszereket és sok más hasonló tényezőt.

Az AFIT Autófelszerelési Vállalat új és korszerű

műszakigumi-gyártó üzeme

1980 elejétől teljes kapacitással dolgozik

Profilja:

GUMIRUGÓK

REZGÉSCSILLAPÍTÓK

VASALÁSOS GUMICIKKEK

GÉPJÁRMŰFÉKEK GUMIALKATRÉSZEI

SZIMMERINGEK

MŰSZAKI GUMIÁRUK

FRÖCCSÖNTÖTT GUMITERMÉKEK

Keressék meg vállalatunkat! Műszaki problémák megoldásában szaktanácsot szolgálok.

AFIT Autófelszerelési Vállalat

SOPRON, Vándor S. u. 7. Postafiók 95. 9401
Telefon: 13-025, 11-405. ● Telex: 24-9172.

A Hajdú megyei Állami Építőipari Vállalat
(Debrecen, Kölvip. tér 11.)

tipizálás miatt, megvételre felajánlja a következő állóeszközöket

egy ZSH-6-os típusú autódaru, egy SD-150-es típusú mobilidaru, egy MDK 404-es típusú mobilidaru, két RE-1000-es típusú finomvakolat-szóró, két E-1200-as lumbó kompresszor, négy ATL 151-es típusú vakoló gép, három MHSZ 3-as típusú habarcszivattyú, hat GL-6-os típusú habarcskeverő, két J-275-ös típusú betonkeverő, tíz 6-15 m-es, különféle szállítószalagok, egy CE-16-os típusú Centromat betonkeverő telep, két AML-2 S típusú mestelőgép, 22 Heating típusú fűtőkályha, egy T-174-es típusú rakodógép, egy Skoda típusú mixerkocsi, egy AMS-230-as Tatra típusú mixerkocsi, három IFA W 50-es típusú billenő tehergépkocsi, két FC-32-es típusú oszlopos fűrőgép, két MP 133-as típusú féltautomata kengyelhajlító, egy EPGE típusú, 8 Mp-os rázóasztal, egy BIH-40-es típusú betonelőhajtó gép, egy EPGE típusú, 10 m-es terítőkocsi, két EPGE SC-32-es típusú cementlő, egy egyedi, felületi panelmosó, egy Sterimob típusú mosóberendezés, egy EV-424-es típusú targonca, egy 1 Mp-os, gyalogkísérleti targonca, két IFE-VEEGS típusú víradagoló, egy gyorsdaraboló gép, két műanyagfűrészes darabelőgép.

FELVILÁGOSÍTÁST AD: GAÁL JOZSEF, A DEBRECEN 10-777-ES TELEFONSZÁMON, A MELLEK: 173-AS, VAGY A 072247-ES TELEXSZÁMON.

BUDAPEST TERÜLETÉN
KB. 150 m² ALAPTERÜLETŰ,
IRODA CELIARA ALKALMAS

HELYISÉGET BÉRELNE VÁLLALAT

Jelentkezni lehet: munkaidőben, az 571-346-os telefonszámon.

A Budapest IX., Thaly Kálmán u. 39. szám alatti szines kidolgozó laboratóriumunk

homlokzatának tartározására és felőszervezetének teljes felújítására

vállalati vagy szövetkezeti

KIVITELEZŐT KERESÜNK

A munka elkészülésének határideje: 1980. szeptember 30-a.

FORTE FOTOKÉMIAI IPAR

Vác, Vám u. 3. 2601
Ugyintéző: Dóra Károly
Telefon: 10-133, 246-os mellék.

Számítástechnikai laboratórium elhelyezésére alkalmas, közművesített 200-500 m²-es

FÖLDSZINTI HELYSÉGET BÉRBE VENNÉNK

SZÁMÍTÁSTECHNIKAI KOORDINÁCIÓS INTÉZET
Létesítményi és Üzemfenntartási osztály
Budapest V., Akadémia u. 17.
Telefon: 350-798.

SZK-4-es típusú kombájn alkatrészei tipizálás miatt eladóak.

Érdeklődni lehet a központi gépműhelynél, PANKÓTAI ÁLLAMI GAZDASÁG Szentes, 6600

10 m²-es száraz raktárhelyiséget keresünk

a XVII. kerületben vagy a környékén.

NEMEZ- ÉS ROSTFELDOLGOZÓ SZÖVETKEZET

Aratógalmi csoport
Telefon: 220-413.
Ugyintéző: Kovácsné.

ÉPÍTŐIPARI SZÖVETKEZET RÉSZÉRE

iroda és anyagraktározás céljára alkalmas bérleményt keresünk

Telefon: 132-019, munkaidőben.

Eladó

három, jó állapotban levő, 42-2433-3-as típusú ADDO-X

LYUKSZALAGOS ADATRÖGZÍTŐ GÉP

Érdeklődni lehet: a TANNIMPEX BŐR ÉS SZÖRME KÜLKERESKEDELMI VÁLLALAT

Gépi Ugyviteltechnikai osztályán
Budapest VI., Vörösmarty u. 35.
Telefon: 425-506, 223-864.

A Híradástechnika Szövetkezet

VII., Csengery utca 28. szám alatti központi irodáinak többsége a Budapest XI., Temesvár u. 20. sz. alá költözött, ezért megváltozott a szövetkezet postafiókzáma és postai irányítószáma.

AZ ÚJ SZÁMOK: BUDAPEST, POSTAFIÓK: 268, 1519

A Tanácsi Talajerőgazdálkodási Vállalat Pőirétei Tömegbányája megvételre felajánlja elfekvő készletét

Kontérszám:	Megnevezés	Menny. egy.	Egységár:	Összesen:
2214	MŰSZAKI ANYAG		64	320
58	Jelzőlámpa	5 db	12	60
57	Mó. kapeszó	8 db	4	32
2215	SZIL-TEXTIL ANYAG		384	2304
38	Ekszél 1630x25	6 db	228	1368
41	Ekszél 2050x17	20 db	228	4560
2311	CJ FOGYOSZERSZÁM		42	215
48	Hegesztőbűfő	5 db	42	210
2321	CJ FOGYOSZERSZÁM		9	189
199	Műanyag kulacs	21 db	9	189
2311	CJ MUNKÁRUHA		7	189
2	Zavarászó csatl.	27 db	7	189
2251	II. TEHERGÉPKOCSI ALKATRÉSZEK			
75	Feszültségzab.	3 db	241	723
81	Fogaskerék	2 db	345	690
95	Gümböspécseze	13 db	11	143
131	Hengerhüvely kpl.	8 db	2470	19760
230	Fékeső	3 db	95	285
232	Nyomásmérő (olaj)	2 db	236	472
169	VI. Kúpújrató	1 db	2200	2200
177	Kompresszor	1 db	3930	3930
268	Rúpkötőgép	2 db	1340	2680
370	Rúpkötőgép	6 db	69	414
205	Tápszívató	1 db	719	719
2251	IX.			
2	Adagoló elem	10 db	132	1320
58	Féjszelep	12 db	37	444
99	Kőzetűtő ársza	10 db	2	20
199	Tápszívató	2 db	106	212
2251	IV.			
6	Bizl. tárcsa	5 db	16	80
6	Bizl. tárcsa	22 db	16	352
47	Csapágyház	4 db	246	984
47	Csapágyház	2 db	360	720
65	Csőtömegtájtó	1 db	13 770	13 770
67	Darutengely	1 db	1532	1532
71	Dugattyú	4 db	445	1780
72	Gyűrű	19 db	33	627
73	Gyűrű	32 db	48	1536
90	Előtetengely	1 db	377	377
90	Előtetengely	2 db	908	1816
117	Fogaskerék	3 db	575	1725
152	Gyűrű	20 db	4	80
170	Hátrahátára 25-25	1 db	222	222
177	Hátramenetengely	1 db	248	248
179	Hengerhüvely	1 db	855	855
181	Hímbagoly	2 db	1814	3628
185	Hornyosag			
	Kapácsolású DT.	1 db	204	204
189	Hüvely	1 db	18	18
215	Kapcsolóházfedél	1 db	74	74
215	Kapcsolóház	2 db	150	300
219	Kapcsolóvilla	1 db	119	119
219	Kapcsolóvilla	1 db	124	124
223	Kardávilla	4 db	268	1072
225	Keréktag	2 db	538	1076
341	Ontvány	2 db	2300	4600
354	Persely	11 db	57	627
354	Persely	24 db	60	1440
354	Persely	2 db	174	348
386	Rögzítő	20 db	50	1000
370	Reduktortengely	1 db	517	517
2251	IV.			
376	Rugó	144 db	8	1152
376	Rugó	2 db	199	398
376	Rugó	1 db	205	205
388	Sapka	4 db	70	280
425	Tartóbak	2 db	1084	2168
437	Tányérfogaskerék	2 db	1955	3910
434	Tengely	2 db	2970	5940
442	Tolórúd (rsb.)	2 db	113	226
443	Töcsvar	4 db	24	96
444	Tömítés RS.	20 db	5	100
464	Láncokér kibordó	2 db	1261	2522
489	Vízszívató-tengely	5 db	126	630
2251	I. MOTORERÉKPÁR SZKG. ALKATRÉS Z			
2	Zavarászó csatlakozó	27 db	7	189
	Összesen:		102 117 Ft	

BÉRBE VENNÉNK

Budapesten, a budai oldalon, Erd-Százhalombattán és környékén, **élelmiszer tárolására alkalmas, 600-1500 m²-es RAKTÁRT**

PEST MEGYEI FUSZERT
Budapest IX., Ernő u. 15. 1096
Telefon: 342-140.
Ugyintéző: Szilágyi Julianna.

Vegyes profilú budapesti közpépvállalat PÁLYÁZATOT HIRDET

ANYAGGAZDÁLKODÁSI OSZTÁLYVEZETŐI MUNKAKÖR BETÖLTÉSÉRE,

Azoknak a szakembereknek a jelentkezését kérjük, akiknek felsőfokú végzettségük és több éves vezetői gyakorlatuk van. Az eddigi munkakörök részletes ismertetését kérjük.

A pályázatot „Koordinálás, 1162” jellegre, a Felszabadulás téri hirdetőbe kérjük.

A fejlődő országok és a multik kapcsolata

A fejlődő országok gazdaságának a multinacionális vállalatok évente mintegy 50 milliárd dollár veszteséget okoznak. A statisztikai adatokból kiszámított összeg az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa Genfben most ülésező évi tanácskozásán hangzott el. A megbecsülés részvevői ezt a jelentős veszteséget arra vezetik vissza, hogy a multik határozók meg az Ázsiában, Afrikában, Latin-Amerikában kitermelő nyersanyagok árait, ellenőrzik azok kereskedelmét és protekcionista, diszkriminációs gazdaságpolitikai foglalatnak.

A transznacionális vállalatok és a fejlődő országok kapcsolatát elemző az UNCTAD-ügyletek egyik legutóbb készített tanulmánya is. A **transznacionális vállalatok egyre jobban bekapcsolódnak a fejlődő országok termelésébe** — állapítja meg a jelentés. Ennek egyik formája a gomabodra szaporodó összeszerelő üzemek, amelyek a partmenti sávban vagy a szabadkikötői övezetekben hoznak létre. Az első lépéseket az elektronikában tették meg. De ma már más iparágakban — mint például az elektromos berendezések, a szerszámok, az optikai berendezések, a hangszerek, a fényképezők, valamint az órák gyártásánál — is alkalmazzák.

A termelés és a kereskedelem ellenőrzése

A termelés befolyásolásának másik formája, hogy a multik egyre jobban kiterjesztik ellenőrzésüket a belföldi termelés felé. A nagy transznacionális forgalmazási vagy kereskedelmi vállalatok — mint például a nagy áruházak és a kiterjedt üzlethálózatok rendelkező cégek — közvetlenül a fejlődő országok gyártócégeinek adják fel rendeléseiket. A japán kereskedőházak mellett az Egyesült Államokban is számos üzlethálózat rendelkező cég van, amelyek tevékenységük bővítése és a fejlődő országok cégeivel között közvetlen szerződéseket következében transznacionális forgalmazási vállalatokká váltak. Elsősorban textiltermékekkel, ruházati cikkekkel, cipővel, műanyag termékekkel és számos más könnyűipari késztermékekkel foglalkoznak. Megadják a kívánt típust és modellt, megszabják az árakat és a szállítási határidőket, ellenőrzik a gyártás folyamatát és a termék minőségét, valamint megszervezik a termékek szállítást.

Egyre elterjedtebb forma lesz a helyi cégek átvétele. Ezt a módszert mindenekelőtt a forgalmazási hálózatok, termelési tevékenységet végző szakképzett munkaerővel rendelkező hosszú idő óta működő helyi cégek esetében alkalmazzák. Braziliában és Mexikóban az elektromos ipar például így vált „nemzeti cévvé”.

De nemcsak ezért tudják a fejlődő országok kereskedelmét befolyásolni. Ebből a szempontból sokkal fontosabb az, hogy **ellenőrzik a forgalmazási és elosztási csatornákat**. A fejlődő országoknak ugyanis éppen az egyik legnagyobb problémájuk, hogy nincsenek megfelelő tapasztalatok a késztermékek értékesítésében a világpiacra. A multik kibasználják, hogy sokoldalú piaci információkkal, nagy pénzügyi erőforrással és igazgatási-szervezési szakértelemmel rendelkeznek. Ellenőrzésük alatt vannak a hajózási és más szállítványozási eszközök. És végül, ezekben tartják a fejlett országokban a forgalmazási és elosztási hálózatot — belevetve a kiskereskedelmi hálózat jelentőségét is. Eppen ezért nem tűző a tanulmányoknak az a megállapítás: **gyakorlatilag a fejlődő országok importjának és exportjának jelentős részét a transznacionális vállalatok bonyolítják le**.

A fejlődő országok legfontosabb exporttermékei még ma is a nyersanyagok. A multik a számukra legkedvezőbb ár elérését úgy tudják biztosítani, hogy kezükben van a kereskedelem ellenőrzéséhez szükséges minden lényeges eszköz. A cukortermelő országok többségében például a „Tate and Lyle” felügyeli a termelést, a feldolgozást és a szállítást egész folyamatára. De a fejlett tőkországokban is a multik ellenőrzik a behozatalt. Így például az Egyesült Államokban négy transznacionális vállalat — General Foods, Procter and Gamble, Nestlé és Coca-Cola — bonyolítja e a bakkavár-import 70 százalékát.

A bauxit, réz, vasérc, nikkel, ólom, cink, ón, dohány, banán és tea esetében is a termelés és feldolgozás jelentős részét **ellenőrzik** kevesebb transznacionális vállalat ellenőrzés. A banánnál a világ termelőinek, forgalmazásának és elosztásának 70

százalékán három vállalat osztozik. A bauxitnál a világ termelőkapacitásának körülbelül 60, az alumíniumnál pedig körülbelül 70 százaléka hat transznacionális vállalat ellenőrzése alatt áll. Néhány esetben egy ország teljes termelését közvetlenül a transznacionális vállalat felelt országokban található üzemében exportálják feldolgozásra. Így például a Dominikai Köztársaság teljes bauxittermelését az „Alcoa” vállalat Egyesült Államokban található gyárába, míg Haiti teljes termelését a „Reynolds” Texasban található gyárába exportálják.

Vállalkozói elszámolások

A késztermék-kereskedelem szempontjából a transznacionális vállalatok különösen a fejlődő országok importját irányítják. A fejlődő országok által vásárolt késztermékek legnagyobb része a fejlett országok transznacionális vállalatától származik. Eladásuk pedig gyakran vállalkozói alapon történik.

A transznacionális vállalatoknak a fejlődő országok forgalmazási és elosztási csatornái felett gyakorolt ellenőrzése egyik legfontosabb formája a „vállalkozói” kereskedelem. A vállalkozói kereskedelmet általában az anyavállalatok és leányvállalatai közötti ügyletek alapján mérik fel, ezt általában 30 százalékból jelölik meg. A tanulmány azonban rámutat, hogy ezzel a módszerrel alaposan alábecsülik ennek a kereskedelemnek a mértékét. Ha ugyanis a tulajdoni részesedést figyelmen kívül hagyva az egymással kapcsolódó felek között minden ügyletet számba vesszünk, akkor a fejlődő országok nemzetközi ügyleteinek nem kevesebb, mint 50 százaléka a vállalkozói kereskedelembe sorolható.

A transznacionális vállalatok stratégiájának további fontos tényezője a területi piac- és termeléstörvények **egyezmények megkötése az anyavállalatok és a leány-**

vállalatok között. Ezekben az anyavállalat meghatározza, hogy az egyes vállalatok milyen termékeket, milyen területre exportálhatnak, illetve importálhatnak. Az ilyen ügyleteknél a transznacionális vállalatok manipulálhatnak a vállalkozói egységek közötti elszámolási árral. Azáltal például, hogy mesterségesen alacsony importárakon szállítanak termékeket egy fejlődő országban található leányvállalatuknak, a transznacionális vállalatok tönkretelhetik a helyi cégeket. **Ahol pedig nincs vagy korlátozott a verseny, a transznacionális vállalatok akkor árat szabhatnak meg, amekkorát a piac csak el tud viselni.** Nyilvánvaló, hogy ez a gyakorlat nagymértékben gátolja a fejlődő országok ipari fejlődését. A vállalati egységek közötti elszámolási árat manipulálás arra is fel lehet használni, hogy a nyereséget külföldre juttassák, megkerülik az adózást, és ellenőrzésük alatt tartásuk az exportot és az importot.

Bizonyos esetekben a transznacionális vállalatok piaci hatalmát más vállalatokkal kötött hivatatos vagy nem hivatatos egyezmények (kartell-egyezmények) is megerősítik. Így a transznacionális vállalatok védett befolyási övezeteket hoztak létre. Egy transznacionális vállalat például beleegyez abba, hogy egy adott piacon nem ruház be, vagy nem ad el, ezért cserébe egy másik piacon kapja meg az uralmi helyzetet; vagy pedig két vállalat oszt meg egy adott exportpiacot, árucsoportot szerint.

Amikor egy transznacionális vállalat egy piacon megpróbál uralmi helyzetet szerezni, gyakran a termékdifferenciációs módszerhez folyamodik. Minél inkább sikerül a transznacionális vállalatnak az a benyomást keltenie, hogy egyedi terméket ad el, annál erősebb lesznek a leendő versenytársai előtti akadályok. A termékdifferenciáció leggyakrabban használt eszköze a márkák és a védjegyek jelentik, amelyeket olyan kiterjedt reklámozással segítenek, amelyet csupán nagy cégek engedhetnek meg maguknak. A transznacionális vállalatok nagyszámú védjegyet tartanak a kezükben. Az „Unilever” például világszerte több mint száz ezer bejegyzett védjeggyel rendelkezik.

G. J.

A műszaki haladás gyorsítása az NDK-ban

Az NDK gazdasági vezetése már húzomabb ideje az intenzív fejlődés útját járja. Ebben a folyamatban a tudomány és technika gazdasági hatékonysága növelésének fokozott jelentősége van. Ennek azonban szükség van megfelelő vezetési és tervezési módszerek alkalmazására, amelyek a gazdaság szerkezetében is változtatásokat kívánnak meg.

Gazdasági növekedés az NDK-ban (százalékban)	1978	1979 (terv)
Nemzeti jövedelem	4,0	4,3
Ipari termelés	5,4	5,5
Munkatermelékenység az iparban	5,0	4,6
az építőiparban	4,8	4,2
a közlekedésben	3,3	2,3
a kiskereskedelmi forgalomban	3,5	4,0

Újítói munka tervezése

A probléma lényege, hogy a kombinált oltalmi jogvédő irrodáknak (szabadalmi osztályainak) a munkáját hogyan lehet hatékonyabbá tenni irányító és tervezési tevékenységét elsősorban a találmány-ösztönzését és hasznosítását illetően. Amióta is inkább, mert az ipari újító folyamatok kézbe tartásának legfontosabb feltételei — az alapfeltétel az exportig a szükséges tetemes anyagi, pénzügyi és szellemi potenciállal együtt — a kombinált felelősségi körébe tartoznak, mégpedig népgazdaságilag számottevő nagyságban.

A jogvédő iroda munkájának tehát — a vezető gazdasági szakemberek szerint — em a dolgok végén, a jogvédelemmel kellene kezdődnie, hanem az újratermelési folyamat elején, azaz a komplex újítási folyamat megindításánál. Sajnos, ez a még nem általános a műszaki-tudomány éves tervek kidolgozásánál. A jogvédő irrodák már akkor kezdeményezik és ötleget, aktív partnerként kell működnie, amikor a vezetők a kombinált egészét tekintve kidolgozzák az elkövetkező időszak fő fejlesztési irányait és tudományos-műszaki politika alapelveit.

Enek megfelelően a Német Szocialista Egységért Központi Bizottsága április végén megtartott 10. plénumán a Politikai Bizottság feladatát tűzte ki, hogy „mikor kombináltban felül kell vizsgálni a kutatási és fejlesztési feladatokat és biztosítani azt, hogy azok fokozottan megvalósuljanak a fejlett nemzetközi színterrel összehasonlítva és meghatározásában.

A beruházások koncentrációja

A Központi Bizottság plénuma emellett egy olyan kérdést is megtagyavált, tudni szoros kapcsolatban áll a műszaki-művelődés haladásával. Ez pedig: építési kapacitások, anyagok és munkaerő ráfordítása a terven kívüli objektumok létesítésére. Fennállnak ugyanis lemaradások és jelentőségek, központilag tervezett ipa nagyberuházások kivételzésénél, s ezek véget kell vetni. A jövőben a pergyminiszter, az építésügyi miniszter és a központi bank elnökét terhel a

felelősség olyan „hatékony intézkedések foganatosításáért, amelyek megakadályozzák a pénzügyi alapok tervben nem szereplő célokra történő felhasználását”. Jelenleg ugyanis a tudomány és a technika számos további fejlettebb színvonalra egyáltalán nem, vagy csak késedelemmel valószínű meg, mert nem áll rendelkezésre elegendő építési kapacitás. Ez elviselhetetlen fejlődési veszteség.

A tudomány és technika eredményeinek gazdaságos hasznosítása céljából tehát nagy feltételeket kell teremteni. Ennek a nagy horderejű ügynök feltétlenül elsőbbséget kell biztosítani. Ezért azt is leszegteék, hogy a demokratikus centralizmus fokozása érdekében a Minisztertanács felelős vezetése a beruházások egységes vezetése és tervezése újszerűsége került. Az ellenőrzés létszám-ménnyel létesítmény történik. Az 1979-ben és az eddigi elképzelések szerint 1980-ban beruházás céljára felhasználásra kerülő eszközök és munkaerő nagyobb része felül igen régen született határozatok rendelkeznek. Azonban az, ami még öt vagy tíz évvel ezelőt helyesnek tűnt, ma a lényegesen megváltozott körülmények között néha egészen más-ként fest. Erre tekintettel kell lenni. A korszerűsítési törekvések célja, hogy az eddigi előnyözött építési határidőket az egyes objektumok vonatkozásában lényegesen lerövidítsék, az építési időtartam harmadával-felével.

Az ágazati irányítás új feladatköre

A Központi Bizottság 10. plénumán szóba került, az irányítási és tervezési rendszerben eszázötöt további változtatások miniszteriumok vezetőinek munkáját érintik. A módosítások az **üzemek meg-növekedett felelősségéből kiindulva a központi állami tervezés hatékonyabbá tételét és a meghatározott népgazdasági folyamatokra való fokozottabb koncentrációra céloznak.** Határozat született arról például, hogy a miniszterek vezetése alatt munkacsoportok alakítására is sor kerül. Megoldási módokat kell kidolgozni ezek esetében a nyersanyagvisztséget fedezésére. Itt mindenekelőtt a népgazdaság szerkezetének elengedhetetlen tökéletesítéséről, a termékszerkezet jövőbeni kialakításáról, az alapvető technológiai változtatásokról, tehát a nyersanyagfelhasználásról és befolyásolásáról van szó. A felelős gazdasági vezetőkön kívül az NDK legkiválóbb tudósai vesznek részt a nyersanyag-konceptiók kidolgozásában. Így módon a kutatásból és fejlődésből származó új ismeretek megszerzésénél közvetlenül bekerülnek a népgazdaság fejlődésébe hosszú távon meghatározó tervekbe, főképpen az anyagtechnikai technológiák átfogó alkalmazásával kapcsolatos ismeretek. Nagy termelékenységet gyártásról és például standardizált épületrészek és épületpozitok teremtéséről, mindenekelőtt olyan eljárások segítségével, mint futószalag-sajtolás, frissítő szalag előállítás és porkovacsolás, fémszóró eljárás és dörzshegesztés. Ezek a modern eljárások lehetővé teszik a munkatermelékenység ugrásszerű növelését és jelentős anyagmegtakarítás elérését.

Heerke Hummel (Berlin)

„Kiárusítják” az angol állami szektort

A brit konzervatív kormány megkezdte a nagantőke erősítését az állami szektor leltésését. Sir Keith Joseph ipari miniszter a kormány „ideológusa” bejelentette, hogy az állam ipari érdekltségének nagy részét kiárusítják a magántőkeknél. Akielőre az állam gazdasági szerepének általános visszaszorítása, a közkiadások csökkentése jegyében került sor. A privatizálás egyébként az állami vállalat, a British Airways részvények felvéle, valamint a hajógyárak részleges részének a kiárusításával kezdődik. A bejelentés nagy meglepetést keltett, mert a légiforgalmi vállalat nem szerepelt a kormány választási programjában, mint a British Petroleum, vagy négy hajógyár és repülőgépgyár állami részeseinek csökkentése. A munkások ellenlének ezt az akcióit, nem egy repülőgépet, hanem egy egész légivállalat eladásának” nevezte.

repülőgépipar az egyik főbeáramló, eredményes iparág Angliában. Exportjára értéke tavaly elérte az 1170 millió font és az európai légbusz-vállalkozásból ársúlya, jövője is biztosítottnak látható. A kormány ennek ellenére külön befektetőnek is hajlandó eladni a repülőgépgyár és repülőgépgyár állami részeseinek csökkentése. A munkások ellenlének ezt az akcióit, nem egy repülőgépet, hanem egy egész légivállalat eladásának” nevezte.

argaret Thatcher miniszterelnök még elégedetlen az állami kiadások első tervezett 2,5–3 milliárd fontos csök-

G. Gy.—Sz. P.

PERISZKÓP

Indiai gazdasági kilátások

Az indiai kormányválság kirobbanásában (legáltalában a felszíni tényezőket tekintve) mindenekelőtt politikai összetevők és a vezető politikuskok vetekedése játszott a főszerepet. A helyzet mélyebb vizsgálatá azonban egyértelműen utal arra, hogy a felszín mögött az indiai gazdaság mindmáig megoldatlan problémái húzódnak meg.

A bruttó társadalmi össztermék reálértékben számolva az 1976–77. gazdasági évben 1,6 százalékkal emelkedett. Ezt a rákövetkező két évben 7,2, illetve 3,5 százalékos növekedés követte. Az egy főre jutó bruttó társadalmi össztermék stabil árakon számolva a három tárgyalt évben 655, 690, illetve 708 rupia volt.

Vizonylag kedvezően alakult mind a mezőgazdaság, mind pedig az ipari termelés. Az 1976–77-es gazdasági év a rossz időjárás következtében a mezőgazdasági termelés 7 százalékos csökkenését hozta a megelőző évhez viszonyítva. A rákövetkező két gazdasági évben azonban a mezőgazdasági termelés 13,9, illetve 2,0 százalékkal nőtt. Ami az ipari termelést illeti, a vizsgált három esztendőben növekedése 9,5; 3,9, illetve 7,5 százalékkal volt.

Elsősorban a mezőgazdasági termelés utolsó két évének viszonylag kedvező alakulása tette lehetővé az infláció lelassítását. A nagykereskedelmi árak 1970 = 100 alapon számolt indexe a három év alatt 183-ról mindössze 185,3-ra emelkedett.

A statisztikai kép legszűkebb pontja az export visszaesése és a magas olajbehozatal terhe miatt növekvő külkereskedelmi deficit. A három évvel ezelőt meg nagyjából kiegyenlített külkereskedelmi mérleg hiánya ebben az évben az előjelezések szerint meghaladja a 8 milliárd rupiát. A másik problematikus kérdés az állami vállalatok teljesen megoldatlan helyzete. Indiai hivatalos kimutatások szerint a múlt esztendőben a 153 állami vállalat teljes vesztesége meghaladta a 12 milliárd rupiát, tehát az alapító 15 százalékát. A harmadik megoldatlan és a közeljövőben is reménytelennek ítélt probléma a munkanélküliség helyzete. A mezőgazdasági munkanélküliség fel nem mérhető volta következtében nincsenek megbízható adatok; a hivatalos jelentések csak annyit szövegnek le, hogy az immár csaknem 600 millió lakosság évente több mint 2 százalékkal növekszik, s a munkaerőpiacra szinte elképzelhetetlen nyomás nehezedik.

A statisztikai adatokból is kitűnik, hogy az egy főre eső bruttó társadalmi össztermék reálértéke meg a kedvező években is rendkívül lassan emelkedett. A jó mezőgazdasági termelési eredmények az utóbbi két év kedvező monszunjárásának köszönhetőek. Egyetlen rossz év drámai módon megváltoztathatja a helyzetet. Figyelembe kell venni azt is, hogy a mezőgazdasági készletek statisztikailag kedvező növekedése mögött az a tény húzódik meg, hogy a népesség óriási tömegei nem rendelkeznek megfelelő vásárlóerővel és még a hivatalos árakon sem tudnak hozzájutni az egyébként rendelkezésre álló élelmiszerekhez. Ezzel magyarázható, miközben az egy főre jutó társadalmi össztermék az utóbbi három évben lassan emelkedett, az egy főre jutó gabonafogyasztás ezekben az esztendőben is csökkent és jelenleg napi 400 gramm körül van, ami a harmadik világ viszonylatában is rendkívül alacsony.

A gazdasági helyzettel párhuzamosan éppen a politikai válság okán szükséges megvizsgálni a gazdaságpolitika problémáját is. A most valószínűleg került Dzsana-tá-párti kormány egy laza pártkoalíció eredménye volt, amelyet csak az Indira Gandhi hatalmának a tagadásánál fűzött egybe. A kormány 1977 novemberében nyilvánosságra hozott gazdaságpolitikai nyilatkozatának voltaképpen tartalmazta is az volt, hogy szembefordult Indira Gandhi gazdaságpolitikájával, amelyet a viszonylag erőteljes iparfejlesztés, az államosítási törekvések jellemeztek. A Dzsana-tá-párt gazdaságpolitikai nyilatkozata elméletben az iparról a mezőgazdaságra, a kisiparra és a kézműves munkára helyezte a legfőbb súlyt. Ebben az elvi nyilatkozatban az volt a logika, hogy India sajtós és sokak által reménytelennek ítélt társadalmi-gazdasági helyzetében az óriási munkanélküliség felszívása csak a munkaintenzív megoldások alapján történhet.

A Dzsana-tá-párt kormány az a gazdaságpolitikát a gyakorlatban Charan Singh, a jelenlegi politikai válság egyik főszereplője dolgozta ki, illetve képviselte. Charan Singh az indiai viszonyokat tekintve gazdag paraszti politikai vezetőiként és szószólójának számít. Vannak annak a rétegnek az érdekei képviselői, amely képes szerényebb mezőgazdasági beruházásra (például öntözésre) és piacra is termel. Ez a koncepció természetesen nem vette el a modern technika alkalmazását, ezt azonban csak akkor tartotta indokoltnak, ha ezáltal járulékos munkaalakokat teremtettek. Egyébként azt az álláspontot képviselte, hogy új tökéletesített vállalkozások csak akkor engedhetők meg, ha létesítésként szemben nincs munkaintenzív alternatíva.

Charan Singh és támogatóinak gazdasági modelljét számos támadás érte. Támadták természetesen az Indira Gandhi által követett gazdasági tézis hívei, akik továbbra is az iparosítás folytatásában látták a kiutat. Támadták azonban mások olyan szempontból, hogy ez a modell egyértelműen a birtokos parasztokra és annak is legzavargabb rétegeire támaszkodott. Teljesen figyelmen kívül hagyta az óriási föld nélküli tömegek problémáit, akik ebben a gazdasági modellben legfeljebb mint mezőgazdasági bér munkások, vagy a helyi ipar „bedolgozó” szerepelethetnek.

Röviddel a jelenlegi politikai válság kitörése előtt a Gandhi Béke-alapítvány és a Nemzeti Munkügyi Intézet tanulmányt bocsátott ki, amely megállapította, hogy a törvényes tilalom ellenére körülbelül 30 millió ember a 30 legszorosabb értelmében jobbanélt ember, a feudális függés „hajlékonyabb” formái pedig további tízmilliókat tartanak fogva. A két intézmény jelentése megállapította, hogy a birtokos paraszti magántulajdonra alapozott gazdasági modell indiai viszonyok között csak a függés és az alvételtség új formáit hozhat.

A bírálóiok ellenére a Dzsana-tá-párt továbbra is ezt a gazdaságpolitikai modellt erőltette. Látványos kifejezése volt ennek az, időközben pénzügyminiszteri tárcát kapott Charan Singh által benyújtott 1979–80. évi költségvetés. Ez különösen az adópolitika vonatkozásában egyértelműen a parasztság legelsőbb, szűk rétegeinek érdekében szólt. Így például csökkentették és egyes esetekben felére szállították a műtrágya, könnyű dízelolaj, valamint öntözőeszközök és szivattyúk árba bekalkulált közvetett adót, ily módon ösztönözve azt a paraszti réteget, amely képes az indiai viszonylatban modern mezőgazdasági technológia felhasználására. A városi lakosság közep- és felső réteget jelentős adóterhekkel sújtották. Nemcsak a luxus-, hanem a mindennapos közszükségleti cikkek (szappan, tisztítószerek, egyszerű iparcikkek, textilárak, üdítő italok stb.) széles körében is jelentősen — 50–125 százalékkal — fel-emeltek az árakba bekalkulált adóterheket. Emellett 5 százalékkal emelték a jövedelmi adót.

A költségvetés továbbra is a mezőgazdasági szektort részesítette előnyben. Ennek általános fejlesztésére 10 milliárd rupeesit előlra további 15, a mezőgazdaságot szolgáló energiatermelő-központok létesítésére pedig 25 milliárd rupiát irányoztak elő. Ez összesen 58 milliárd. Ezzel szemben a nagyipar és a bányászat 25 milliárd rupiával szerepel a költségvetési kiadások között. Ugyanennyit szántak a helyi ipar fejlesztésére is. (Egyébként az indiai állam hagyományosan problémáival függ össze, hogy az állami adminisztráció kiadásai 32 milliárd rupiát tettek ki, míg szociális célokra mindössze 8 milliárd jutott.)

A költségvetés ily módon tükrözte a Dzsana-tá-párt által elfogadott alapvető gazdasági modell szükségleteit. Ugyanakkor azonban mind a kedvezményezett, mind a hátrányt szenvedők fő viszonylag szűk maradt. Hiszen magának a kormánynak a felmérései is azt mutatják, hogy India lakosságának 50 százaléka, több mint 320 millió ember alapvető gazdasági szükségleteit sem tudja kielégíteni és jórészt gazdaságban kívül él.

Mind a statisztikai kép komplex és ellentmondásos volta, mind pedig a mögöttük kirajzolódó problémák azt jelzik, hogy a hatalmas ország alapvető gazdasági és társadalmi problémái továbbra is megoldatlanok maradtak.

— ie —

Felhívjuk az autószervizek, a tehergépkocsi- és az autóbusz-üzemeltetők figyelmét mikrobuszok, autóbuszok és egyéb, nagyméretű, zártszekrényes járművek gépi mosására alkalmas járműmosó berendezéseinkre:

VR-FA TÍPUSÚ VÍZSUGARAS JÁRMŰMOSÓ

VR-900-AS VÍZSUGARAS JÁRMŰMOSÓ,

amely a szabadban is telepíthető; az áthaladó járművet alulról nagynyomású, oldalról és felülről közepes nyomású vízugarakkal mossa.

A fixfűvókás berendezésekhez képest a mozgófűvókás VR típusú berendezések nagy előnye a hatékonyabb mosás és a lényegesen kisebb vízfogyasztás.

KR-100-AS KEFÉS OLDALMOSÓ

Járműmosó berendezéseinket külön megrendelői kívánságra vezérlőpulttal, felületkövető automatikával szállítjuk.

Gyártja: a **Zsámbéki-Medence Mg. Tsz.**

Páty, 2071. Telefon: 122. Telex: 22 6590.

Devizaszerző hitelkonstrukció

Az Állami Tervbizottság a közelmúltban értékelte a devizaszerző szolgáltatások bővítését segítő hitelkonstrukció tapasztalatait. A Magyar Nemzeti Bank, a Pénzügyminisztérium és a Külkereskedelmi Minisztérium jelentésével együtt szerepelt az ÁTB ülésén a KNEB e témában végzett vizsgálatáról szóló jelentés is. Az értékelésben nem voltak alapvető eltérések. Amíg azonban az MNB, PM, KKM közös jelentése a konstrukció egészét kívánta értékelni, a KNEB jelentése csak a reprezentáció mértékének megfelelően ismertette a felhasználás gondjait, eredményeit. A népi ellenőrzés megállapításában természetesen — a helyszíni vizsgálatok lehetőségéből fakadóan — markánsabban jelentkeztek a konkrét ok-okozati összefüggések; és tekintve azt, hogy a vizsgálati reprezentáció meghatározását a jelenlévő gondok megoldásához adható segítség szándéka is motiválta, minden bizonnyal az arányosnál több gonddal járó fejlesztés elemzéséről adott számot.

A népi ellenőrzés vizsgálata 39 termelő és 13 külkereskedelmi vállalatot érintett. 11 termelővállalatnál ez alapvizsgálatot jelentett, 41 vállalatnál pedig az elmúlt évi vizsgálatok nyomán tett intézkedések megvalósításának utóvizsgálatát. A számos utóvizsgálat lehetőségét adott bizonyos tendenciák érzékelésére is.

A vizsgált vállalatok 1980 végéig mintegy 17 milliárd forint értékű fejlesztést terveznek megvalósítani a kedvezményes hitel igénybevételével. Megállapítottuk, hogy az 1978. évi vizsgálatok után a fejlesztési és az értékesítési tevékenység egyaránt élénkült. A hitelből megvalósított beruházásokkal a vizsgált vállalatok növelték a nem rubel elszámolású exportjukat, hozzájárultak a termékszerkezet kívánatos korszerűsítéséhez. Az élenjáró technika felhasználásával, korszerű technológiák alkalmazásával, munkaszervezés javításával serkentik a vállalati tartalékok aktivizálását is.

A vizsgált beruházások felét szervezeten belül valósítják meg. Az ellenőrzött fejlesztések másik felénél azonban a beruházások késedelmes üzembe helyezésével, nem megfelelő minőségű termékek gyártásával a szerződésben vállalt exportárbevétel, illetve importmegtakarítás nem érték el, és a jövőben is hiányos teljesítésével kell számolni. E sommas értékelés kissé részletesebben a következő eredményeket és gondokat jelenti.

A többségénél tervezési

A beruházások többsége az eredeti költségvetés keretében valósul meg. A beruházási ráfordítások esetleges túllépését a gazdálkodók saját fejlesztési alapjukból finanszírozzák. A célhitellel megvalósuló beruházásoknál tervezetten kisebb az építési hányad, magasabb a gépi beruházások aránya, különösen magas a tőkés gépek importja. A beruházások általában a tervezett anyagi-műszaki összetételben valósulnak meg. Eltérés az import gépek származásánál mutatkozik. Egyaránt előfordul a tervezett szocialista gép kiváltása belföldi, vagy nem rubel viszonylatból beszerezhető géppel és a nem rubel viszonylatból tervezett gép szocialista, illetve belföldi géppel való helyettesítése.

A beruházások többségénél a kivitelezés tervezési. Néhány beruházás üzembe

helyezése azonban késik, illetve az 1978. évi vizsgálat óta nem sikerült pótolni a lemaradásokat. Az elhúzóidőket okai sokféleek. Ilyenek a teljes üzembe helyezés késleltető építőipari hiánypótlások, a műszaki szükségességből, vagy egyéb okból felmerült pótmunkák, a gépszállítások késedelme. Az utóbbiak általában kiegészítő, kiegészítő gépi eszközök, berendezések, amelyek hiánya a több millió dollár értékű importált gépek üzembe helyezését akadályozza.

A tervezési munka elhúzóidőse egy részben a vállalatoknál meghúzóidőse a kivitelezés hiályszerződésében vállalt időpontját, a kapacitásfoglalási szerződéssel, vagy más módon biztosított építőipari kivitelezők — kijelölés hiányában — a kivitelezési munkákat már nem, vagy csak későbbi határidőkre vállalták. Az építési beruházások elhúzóidőse nagymértékben a tervezési munkák késedelmeire vezethető vissza. A késedelemben pedig csak kisebb szerepe volt a tervezői kapacitás hiányának. A tervezett határidőkre való üzembe helyezés érdekében a beruházók saját építőipari részlegeiket is felhasználják. Több beruházás előkészítésében tapasztaltuk, hogy nem jártak el kellő gondossággal, körültekintéssel a megfelelő anyagok folyamatos biztosítására.

A késedelmek okozója, hogy a kivitelezés során gyakori a közreműködő vállalatok — beruházó, tervező, kivitelező, szállító — eredménytelen vitája. Előfordult, hogy az általános felügyeletet gyakorló főhatóság beavatkozása sem járt eredménnyel.

A fejlesztési koncepció és a hitelszerződések elbírálásának bizonytalanságaira utal, hogy több esetben a szerződéseket — mind a fejlesztési, mind pedig az értékesítési mutatók tekintetében — jelentősen módosították.

Késést okozott az is, hogy a beruházások jóváhagyó szervezetei nem minden esetben rendelkeztek a döntéshoz szükséges információkkal. A hitelek odaítélésénél a beruházások, az export értékesítési mutatók komplex áttekintése sem volt mindig lehetséges. Ez visszavezethető az előterjesztések hiányosságaira, a külkereskedelmi vállalatok magatartására egyaránt. Az exportvállaló nyilatkozatok-

ban ugyanis a külkereskedelmi vállalatok nem minden esetben konkrétizálták az új export termék részletes minőségi követelményeit, a külpiacok sajátos igényeit. Nem egy esetben tapasztaltuk azt is, hogy a külkereskedelmi vállalatok a beruházóval ugyan közlik a vevők igényeit, ez az információ azonban a bank-szervekhez már nem jutott el. A hiteldöntések végül is a termékek alacsony áron való kénysereladásához vezetnek.

Az exportkötéletek teljesítése

A vizsgált vállalatok összességében teljesítették a hitelszerződésekben vállalt exportkötéleteket, a vállalt importmegtakarításokat. A hitelszerződésekben vállalt devizahozam-mutatókat azonban nagy szóródással teljesítették. A szerződést nem teljesítők közel 20 százalékkal maradtak el kötelezettségüktől. 1979-re és az ezt követő évekre a termelők a devizahozamok teljesítését a szerződésekben foglaltaknak megfelelően prognosztizálják. Ennek realitása azonban az eddigi teljesítéseket figyelembe véve több vállalatnál bizonytalan.

A hitelszerződésekben foglalt teljesítést akadályozó körülmények és hiányosságok következtében összegezhették:

A preferált hitelforrásokból megvalósuló beruházásokhoz szükséges alapanyagokat szolgáltató hazai gyártásfejlesztések nem mindig valósulnak meg időre, az alacsonyabb minőségű készáruk gazdaságtalan exportját, vagy az import növekedését okozza.

Egyes esetekben a külkereskedelmi vállalatok helytelen orientációja is elősegítette a beruházók ésszerűtlen kockázatvállalását az egy, vagy döntően egy piacra alapozott értékesítéssel, ami merőben ellentmond a hitelkonstrukció alapvető céljainak.

A beruházások üzembe helyezése után végrehajtott „termékszerkezet-váltás” sem mindig igazodik külgazdasági céljainkhoz, a széles körű piacutatás, a gondos vevőkiválasztás lehetőségéhez.

Az iparvállalatok minőséghibás termé-

kei, a lassú, akadozó szervizszolgáltatás továbbra is az export egyik akadályja.

Az erő- és munkagép-beszerzésekhez felhasznált célhitelek hasznosulásának vizsgálata során megállapítottuk, hogy a hitelszerződésekben 1978. év végéig vállalt kötelezettségeket a kedvezőtlen időjárás, a belvizkárok miatt a vizsgált mezőgazdasági nagyüzemek nem teljesítették.

A külkereskedelmi vállalatok, termelő vállalatok és szövetségek gazdasági kapcsolata eltérő jellegű. Egyes külkereskedelmi vállalatok közvetlen helyszíni kapcsolattartással segítettek elő a termelők exportját, míg néhány külkereskedelmi vállalat a nehézségek ellenére sem erősítette kapcsolatát a termelővel. Találkozunk alapvetően hibás fejlesztési koncepcióra épített exportbővítő beruházással is.

Érdekltség és felelőség

Az ismertetett jelenségek, okok nem újak, egybevágóak a beruházások, fejlesztések, a külpiaci értékesítés általános tapasztalataival. Mégis ellenőrzési tapasztalataink alapján azt kell mondanunk, hogy ezeknél a fejlesztéseknél az átlagosnál jobb a helyzet és a hitelkeret felhasználásának eddigi menete általában kedvező. Öröm a népi ellenőrzésben dolgozók számára, hogy a múlt évben vizsgált vállalatok többségénél a vizsgálatok után meggyorsult a beruházások megvalósítása, üzembe helyezése. A vizsgálatok után kezdeményezett egyeztető megbeszélések is hoztak némi eredményt az akadályok leküzdésében.

A hitelkonstrukció tehát életrevaló. Ezért határozott úgy az Állami Tervbizottság, hogy az a VI. ötletes terv időszakában bővülő terjedelemben tovább kell működtetni. Indokoltnak tartotta azonban a feltételek olyan módosítását is, hogy a hitelkeretben ígért eredmények — elsősorban az előirányzott export, illetve nettó devizahozam — megvalósításáért a beruházó vállalat mellett, a szakmai véleményét adó, érintett külkereskedelmi vállalat is érdekelt és felelős legyen. Ennek megoldása természetesen nem egyszerű dolog, de szükséges és megéri a fáradozást, hiszen hiánya kézzelfogható, eredménye pedig biztosra vehető.

Sándor István

80 MILLIÓ RUBEL

Több mint félezer baromfiistálló exportra

Két év alatt egy „Bábolnát” építenek fel a Szovjetunióban. A Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát ugyanis olyan fejlődést ért el, hogy képes olyan komplett baromfiistállót exportálni, mint amennyi most a gazdaságban működik. Az általános kereskedelmi szerződésnél nagyobb jelentőségű együttműködés alapján a magyar-szovjet gazdasági és műszaki-tudományos együttműködési kormányközi bizottság 1978-as budapesti ülésén rögzítették. Bábolna egyik rendszerét, az iparszerű baromfihús-termelési rendszert adja át a szovjet mezőgazdaságnak. Ezzel jelentős szellemi exportot is értékesít, hiszen a rendszerben a gazdaság 10 éves kutatásai, kísérletei öltöttek testet. Ugyanakkor a szerződés pontos teljesítése nagy felelőséget ró a kombinát-

ra, hiszen bekapcsolódik a Szovjetunió 10 éves tervének húspogramjába.

A kombinát legjelentősebb ágazata a baromfihús- és tojástermelés. Tenyésztő-bázisa világszerte az egyik a legnagyobbaknak. A szaporításban és az áru-termelésben is magas színvonalat ért el. Mindhárom bábolnai baromfi — a Tetra L fehér tojóhírid, a Tetra SL barna tojóhírid és a Tetra B broiler húsbíbe-élsikert fejtja. Valamennyi kimagasló sikereket ért el a nemzetközi fésztes-versenyeken, így legutóbb a Lengyelországban megrendezett KGST-versenyen.

A Tetra baromfi nemcsak az európai országokban keresett, a kombinát nagy vevői közé tartoznak a fejlődő országok is. Bábolna önálló exportjoggal rendelkező külkereskedelmi irodája, az Agrária 30 országba, 3 földrészre — Európába, Ázsiába és Afrikába — szállít rendszeresen a Tetra baromfi-tenyésztéssel.

A Tetra baromfi iránti nagy érdeklődést több éves kapcsolat alapozta meg. Bábolna mindig fő partnerének tekintette a Szovjetuniót. Így jött létre az ungvári baromfiigárral az a megállapodás, amelynek alapján Bábolna 59 komplett istállót szállított, 1971-ben fejezték be — bábolnai szakemberek irányításával — az üzem építését. Ezekben az istállóknak azóta bábolnai alapanyagokkal, bábolnai technológiával dolgoznak, és évente 1,2 millió pecsenyecsibét, 50 millió élénkítő- és más anyagokat kapott a Szovjetunióból. Az ungvári eredmények alapján jött létre kapcsolat a Lvovi, valamint az ivano-frankovszki baromfi-trószttal is.

A közelmúltban megkötött 80 millió rubel értékű szerződésben naposbaromfi, a takarmánykészítésben nélkülözhetetlen premixek és vitaminok szállítása is szerepel.

Összesen 516 komplett istállót szállítanak a Szovjetunióba. Ezekből négy nagy üzem épül fel Minszkben, Kijevben, Jentsevikban és Dnyeprodzserzinszkben.

ben. Mind a négy baromfiigárral broilert, azaz pecsenyecsibét állít elő. Kettőben csak hízalnak és ezekben egyenként 114, a másik kettőben, ahol szülőpárokat tartanak, 144 istállót állítanak fel.

Az üzemek terveit a bábolnaiak készítették. Ezeket már tavaly átadták, és a legapróbb részletekig egyeztettek. Az istállóik elemeinek, berendezéseinek a gyártását ugyancsak a múlt évben megkezdték. A szállításba több magyar üzem is „bedolgozik”.

A szovjet baromfiistállók épületeihez csaknem egymillió négyzetméter alumínium borítású panelelemre, 14 különféle szerkezeti elemre, 150 kilométer hosszúságú etető-, illetve itatócsorra van szükség. A szállító berendezéseket az Ikladi Műszeripari Művek, a termogenerátorokat az Aprilis 4. Gépgyár, a broiler üzemek etetőberendezéseit a Magyar Vagon- és Gépgyár mosonmagyaróvári üzeme készíti.

Az istállók szállítását ez év júniusában megkezdtek és a jövő év végén fejezik be. A megrendelés volumenét érzékelteti, hogy a szállításhoz körülbelül 8000 vagonra lesz szükség.

Befejezte a kombinát azokat a vizsgálatait, amelyekkel kidolgozta a legcélszerűbb csomagolási és szállítási módokat. Nagy gondot kellett erre fordítani, hiszen például a Jeszentukba induló kúrdemének mintegy 3000 km-es utat tesznek meg.

A beruházás összehangolására megnyitották Moszkvában azt a „koordinációs központot”, ahol bábolnai szakemberek is dolgoznak. Ez év nyarán 24 magyar építész, villamos- és gépészmérnök megy majd ki a helyszíni munkák irányítására. A jövő év májusában, amikor az első üzemben megkezdik a Bábolnáról szállított naposbicskával az egyszéles garancia nélküli termelést, egy-egy bábolnai specialista is kiutazik. Szaktanácsokat adnak és ellenőrzik a technológia betartását, a takarmányozást és az állategészségügyi programot is.

6.

EXPORT — IMPORT

Az iraki State Enterprise for Automotive Industries rendelést adott a Chemolimpex részére tehergépkocsi köpenyekre 3 millió dollár értékben.

A Lampart szerződést írt alá 12 ezer fűzőkád 1979. évi szállítására. A Ferunio 547 ezer dollár értékű záruk szállítását vállalta. A Transelektro kb. 4,5 millió dollár értékű acélaluminium kábel szállítására kapott rendelést 1979. évre.

Az Agrimpex 1978-ban kötött keretmegállapodása alapján megállapodott az iraki State Company for Foodstuff Trading-el 6000

tő hántolt felesborsó 1979. évi eladására és szállítási ütemezésére. A Terimpex 2 millió dollár értékű marhahús-konzerv készítményt adott el a State Company for Canned Food-nak.

A Metalimpex Szíriában május hónapban összesen 2,5 millió dollár értékben létesített magánjogi szerződéseket különböző hengerektől a szállítására.

A Medimpex 320 ezer dollár értékű gyógyszer szállítására kötött szerződést szudáni partnerével.

A Hungarotex két szerződést kötött Algériában az SN Cotec céggel inganyag és gyapjúszövet szállítására, összesen több mint 700 ezer dollár értékben.

A Tesco 5 fős geodéta csoport kiküldésére és 12 főből álló szerződéses szakértői csoport tartózkodására megállapodásokat írt alá. Ugyancsak szerződést kötött az oráni gyermekgyógyászati központ tervezésére 542 ezer dollár értékben.

A Tuniszi Közlekedési Vállalat az év elején vásárolt 25 db Ikarus 280 csuklós busszal meg van előrendelve és még ez év folyamán újabb 50 db vásárlását bejelentették kiállításra.